ניר

ניו יורק, תרצ"ו

ניר

קבץ שנתי

יוצא לאור על ידי

הסתדרות תלמידי

בית המדרש למורים

של ישיבת ר' יצחק אלחנן

ניו־יורק, תרצ"ו

בדפוס של מוינעשטער פאָבלישינג קאָמפ.
1569 איסט ניו יאָרק עוועניו
ברוקלין, נ. י.
טעל. דיקענס 2-8503

התוכן

הקדשה למורים — 4
תמונת המורים — 5
פקידי המערכת — 6
הניר, מאת המערכת — 7
הסתדרות התלמידים — 8
נעור בלילה, שיר, מאת אשר וולקומירסקי — 9
לא מרוב טובה, מאת אברהם שוער — 10
רות, מאת הרב שמואל ק. מירסקי — 12
נסיסה, מאת משה שפירא — 16
מה זה מנדט, מאת ל. א. אריאלי — 18
שמות המסיימים — 21
תמונת המחלקה המסיימת — 22
תמונות המסיימים תרצ"ו — 23
המורה הבונה, מאת ד"ר פנחס חורגין — 30
שיר, מאת יהודה הדיבוני — 32
גלגול של דעה, מאת ד"ר יחיאל קפלן — 33
שיחות ומדרשות, מאת הרב שמואל ק. מירסקי — 37
לאומיות ובין לאומיות, מאת יצחק הלר — 39
כיצד שרים עכשיו בגרמניה, מאת מרדכי זלדנר — 42
יעקב קלצקין, מאת יעקב קבקוב — 45
משורר שמת לפני סער . . . מאת אשר וולקומירסקי — 48
ז. שניאור, מתוך הספר „גשרים", מאת חיים ארונוב — 50
ד"ר יוסף קלוזנר, מאת שמואל זנויל לימן — 52
ש"י עגנון, מאת יעקב קבקוב — 54
„היהודי מרומא" לפויכטוונגר, מאת מאיר בקרמן — 56
דניאל פרסקי, מאת אשר וולקומירסקי — 57
תמונת ועד הפועל של הסתדרות התלמידים — 59
תמונת המשתתפים במפעלים השונים של הסתדרות התלמידים — 60
בית המדרש למורים בשנות הלמודים תרצ"ד—תרצ"ו, מאת י. י. הארטשטיין — 61
ברכות ומודעות — 65

מוקדש באהבה ובהערצה

לחבר המורים

הרב ד"ר דוב רבל — — — — — — — — — — ראש הישיבה

ד"ר פנחס חורגין — — — — — — — דברי ימי ישראל, ספרות

מנהל בית המדרש למורים

ד"ר יחיאל קפלן — — — — — — — — — — — תלמוד, אגדה

ראש מועצת המורים

יעקב י. הארטשטיין — — — — מזכיר בית המדרש למורים

ל. א. אריאלי — — — — — — — — — — — עברית

שבתי טורבוף — — — — — — — — — — — — — תנ"ך

הרב שמואל ק. מירסקי — — — — — — — תלמוד, מדרש הל'

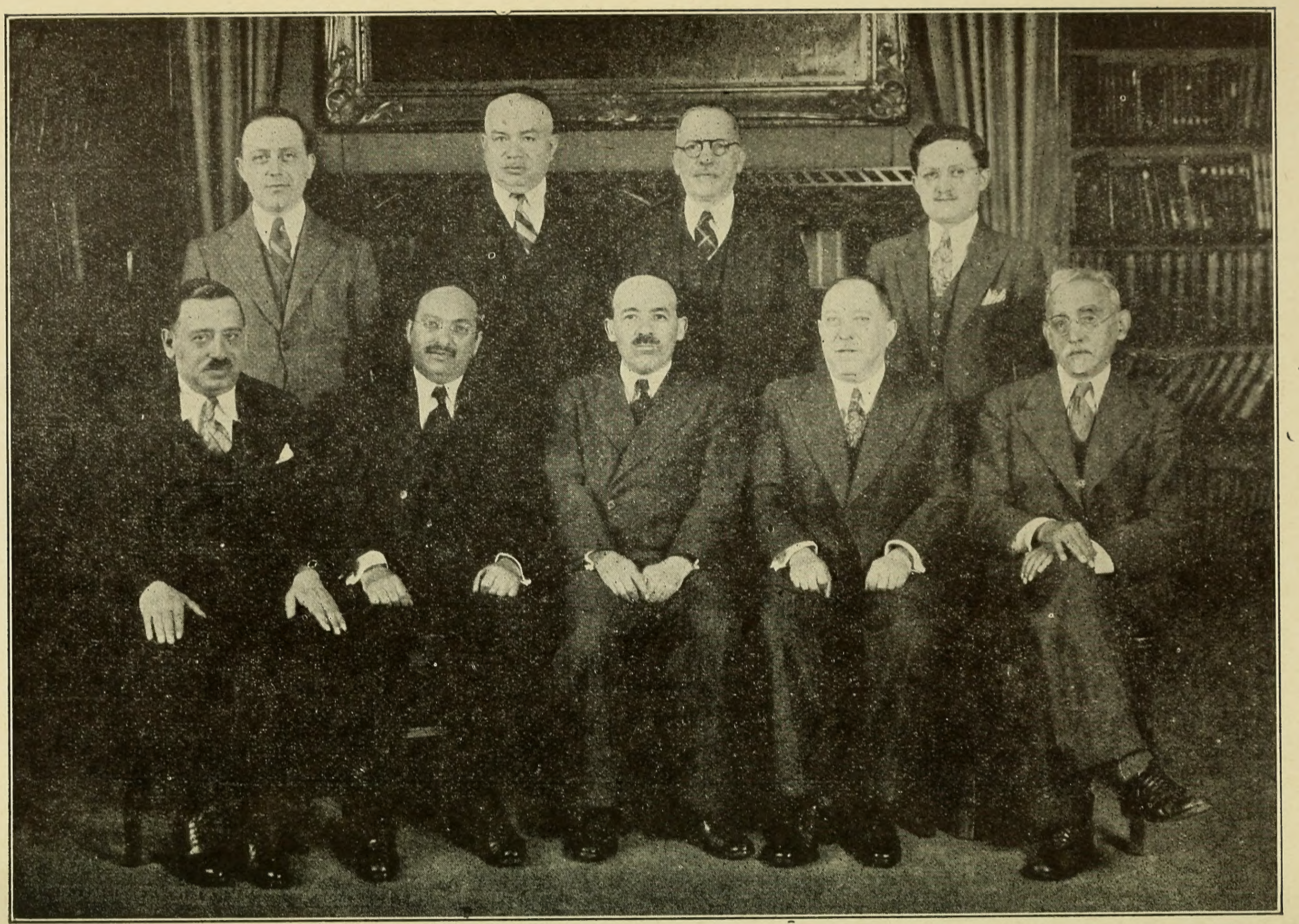
י. ז. פרישברג — — — — — — — — — — — — — חנוך

ד"ר נתן קלוץ — — — — — — — — — — — — — תנ"ך

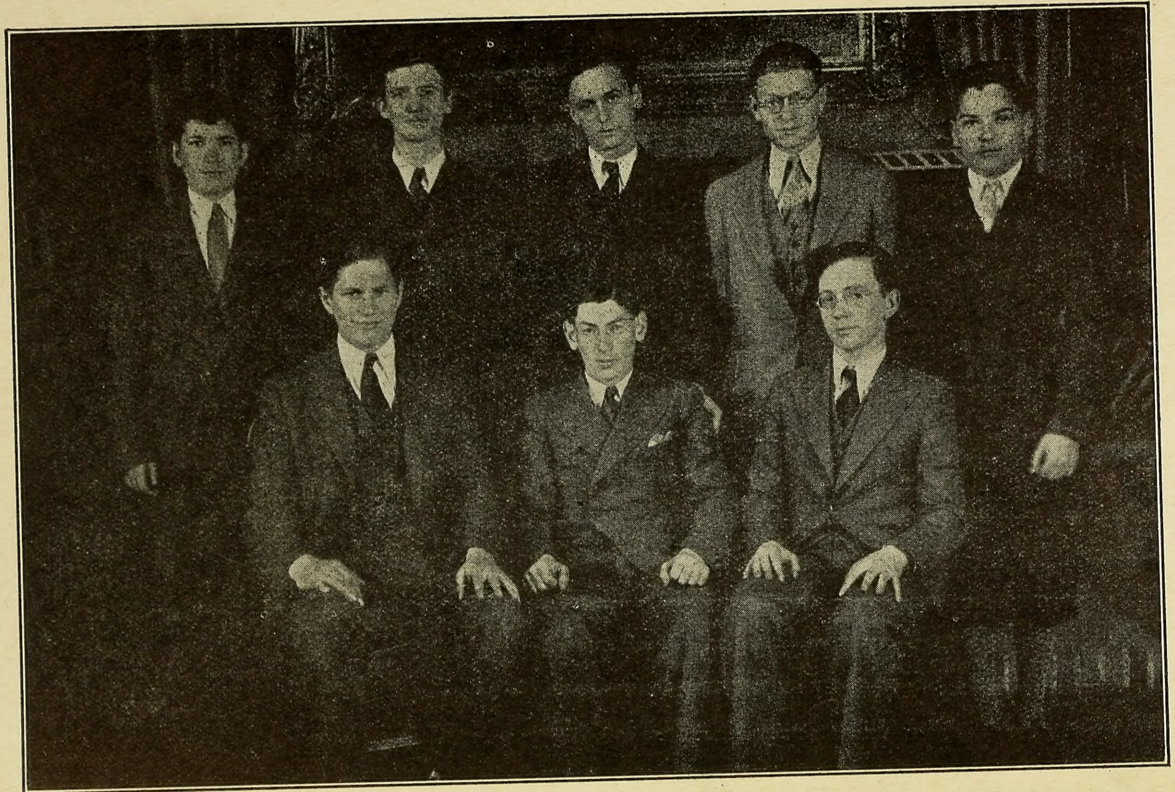
הרב פ. ריימן — — — — — — — — — תלמוד, דינים, משנה

אברהם שוער — — — — — — — — — — — עברית, פדגוגיה

חבר המורים

פקידי המערכת

יושבים מימין לשמאל: יעקב קבקוב, סגן־עורך, אשר וולקומירסקי, עורך ראשי, שמואל א. מאס, מנהל מסחרי.
עומדים מימין לשמאל: פישל סקס, אליהו קסטין, יצחק הורביץ, מרדכי קרנדל, חיים נייטנזון, חברי ועד המסחר.

הניר

פאר מוסדנו, פרי רוחנו, הוא הניר. בכל שנה ושנה מופיע הוא, ומדי הופיעו מתמלא בית המדרש אורה. מרגיש אתה כי בחיים חדשים מלאי מרץ ותקוה התרענן המוסד. בכל אשר תפנה ובכל אשר תלך, שמחת הניר תקדמך, ואחד לשני יקרא „יצא הניר" „יצא הניר". „הבה נגילה ונשמחה בהופעתו" . . .

—o—o—

השנה יכנס הניר לשנה היסטורית בחיי המוסד. אומרים ; הניר נעשה ל„בר מצוה" הדבר מצלצל כאגדה, אבל אם „תרצו אין זו אגדה".

נסב עינינו לעבר הקרוב ונסתכל בו. תקופה היסטורית קצרה, של מוסד חנוכי חשוב בחיי היהודים באמריקה מתגלית לפנינו. תקופה היסטורית של מוסד חשוב, אשר כל שנה ושנה מצאה את ביטוייה על דפי הניר. עשרות ומאות מורים הספיק המוסד להוציא, ולהפיצם במאות בתי ספר שבכל ארבע רוחות הארץ. מורים אלה עומדים על משמרתם, וממלאים את תפקידם הגדול והקדוש, באמונה ובישר. לכן יתגאה הניר, שנפל בחלקו, לבשר ולהכריז מדי פעם בפעם על שנה הולכת ושנה באה.

אולם, הפעם, דורש הניר יותר מזה. עם בוא שנתו השלש-עשרה הוא רוצה בזכות הניתנת לכל חתן בר מצוה, והיא — חות דעה עצמית, להיות מצווה ומצוה כאחד.

וזאת היא סיסמתו : תלמיד בית המדרש טרם יצאת מבטן המוסד לנביא יצרתיך. הכנס לפני ולפנים של יצירות עמנו, אל תוך הספרות העברית הגדולה, רד אל תהומותיה, והעלה משם מטמונים ומרגליות, ועשה אותם לענקים למחשבותיך ולעדיים לתלמדיך שבעתיד.

דבר והפץ את השפה העברית אשר בה כל חיי רוחנו, בכל אשר תפנה, ובכל אשר אתה נמצא. בבית, בחוץ, בשוק, וביחוד זכור ושמור את תפקידך, בבית הספר. כיצד ? אל תשאל. יש אמצעים הרבה התלויים בך ורק בך, דבור, קריאה, הרצאות, כתיבה, וכל כיוצא בהם.

לא להצטמצם ולהתכנס כצב בשריונו, מסביב לעבודה הלמודית של המוסד בלבד. מטרתנו, אלא עיניך תהיינה פקוחות אל כל המתרחש בעולם היהודי בכלל, ואל העולם העברי והציוני בפרט. ביחוד תן עיניך לנקודה האחרונה שאליה שואף „הניר" כלי מבטא המוסד להגיע— ספרות עמנו לכל גאוניה ויצירותיה. ואני מציין בשמחה, את התענינותם המיוחדות של תלמידי בית המדרש בשנה זו בספרות שבאה לידי גילוי ובטוי ברשימות הבקורת שנכתבו על ידי התלמידים ושמקצתם נדפסו בקבץ זה.

נ. ב. — מסיבות בלתי תלויות בנו לא הופיע, אשתקד „הניר" בשעתו. אנחנו תקוה מכאן ולהבא יצא „הניר" ברציפות מדי שנה ושנה.

מאת המערכת

הסתדרות התלמידים

אברהם נוביק, נשיא

צבי הרריס, סגן נשיא

יוסף סילבר, מזכיר

יעקב קבקוק, ספרן

נתן ליפשיץ, ראש ההתעמלות

אשר וולקומירסקי, עורך

——o———o——

מחלקה ה. זמן א.

צבי וואקר

מרדכי קרענדל

מחלקה ה. זמן ב.

אליהו קסטין

יצחק הורביץ

מחלקה ד.

ברוך רבינוביץ

זאב משארני

מחלקה ג.

אהרן קפלן

צבי זייסעל

מחלקה ב.

שמואל מייער

שמעון קנוביץ

מחלקה א.

אליעזר גמליאל

אליעזר פרליסקי

——o———o——

אָשֵׁר וִילְקוֹמִירְסְקִי

נֵעוֹר בַּלַּיְלָה

בְּלֵילוֹת גַּלְמוּדִים עֲלֵי מִשְׁכָּבִי
רָזִים לִי אָדְלָה מִמְּצוּלוֹת לְבָבִי.

לִבִּי בְּאֵר, יְמִינִי דְלִי.
אָנֹכִי – דוּגִית שָׁטָה בְּדָמִי.

דָּמִי – גַּלֵּי רָזִים, עֵינַי – גְּלוֹת סוֹד.
בַּחשֶׁךְ אֲבַקֵּשׁ סוֹדוֹת וָהוֹד.

אֵגֶל אַחַר אֵגֶל, דִּמְעָה אַחֲרֵי דִמְעָה,
נוֹטֵף מִנֹּאדִי עַל שֻׁלְחָנִי בִּצְנְעָה.

דֶּלֶף רוֹדֵף דֶּלֶף, צֵל זוֹלֵל צֵל,
וְעֵטִי – מְטַלְטֶלֶת – מְדַדֶּה בַּלֵּיל.

– – – – – – – – – – – – –

הַבֹּקֶר אוֹר וְאָנֹכִי עֵר
שִׁירַי עַל שֻׁלְחָנִי וְדוֹלֵק הַנֵּר . . .

מאת אברהם שוער

לא מרוב טובה . . .

(מעשיה לקטנים ואפשר גם לגדולים . . .)

רץ הצבי ובא אל הארי נפל לרגליו וכרע ובקול מאד מר קרא : ארי מלכי והדר־זיוי ! כביר־כח ונורא הוד ! רעה מצאתנו והיא גדולה מאד, החמור מדבר! החמור מדבר בלשונם של בני אדם ! הארי חרד חרדה גדולה ורעמתו מפחד סמרה ושאג שאגה גדולה ומרה ! אוי ואבוי ! מה היה לנו ? הרי החמור משול ימשול בנו ! נפלה נא ביד מי שנפול ובטלפיו של החמור אל נפולה, כי לנפול בטלפיו היא צרה גדולה. כח הדבור גדול מאד ואין אותו לשער ולא לחנם בן האדם בו מתגאה עלינו ומתפאר, כי באמת מה הוא האדם ? מה כחו. מה גבורתו. ישנן לו לא כפות כי אם ידים בעלות אצבעות, ואין אפילו להן צפרנים הגונות, צפרנים שורטות מורטות, ואין עור לבשרו, כי אם קרום שאין בו מאום, קורי־עכביש שאין בהם ממש ושנים לו קטנות, קהות, לא לטרוף ולא לנשוך ובכל זה הוא הנהו המושל בכל החיות ובעוף השמים ואפילו בדגה אשר במים, — מושל הוא בכל הארץ כולה ! אוכל הוא את בשרנו, מפצח את עצמותינו, מוצץ את מוחנו ושותה את דמינו ; הוא שודד, גוזל, בוזז, אפילו את הצמר שלנו הוא גוזז ועושה ממנו את בגדיו, מלבושיו וכתנות לעורו ! ואפילו אותנו, פריצי החיות ובני השחץ, את האריות והלבאים, את הנמרים ואת בני השחל והלישים הורג הוא אותנו כמו שהוא שוחט את הכבשים ואת התישים או שהוא צד אותנו ואוסר הוא בבתי הכלאים בכלובי ברזל ומענה אותנו ביסורים קשים ורעים ולמשחק אנחנו לו ולבניו הקטנים, לכל ילד ונער. אנחנו המפילים אימה ופחד על כל חיתו היער ! ובמה כחו גדול ? אין כחו אלא בפיו, הוא מדבר ואנחנו, — אלמים אנחנו ! והנה עתה גם החמור מדבר, ה—ח—מור ! ולחמור ארבע רגלים, ולרגליו טלפים, והטלפים קשות כאבן ! וגדול הוא פיו של החמור ורחב מאד ושניו גדולות, חלקות, שנים גורמות עצמות ואזנים לו ארוכות . . . כן, הגיעו ימים שאין בהם חפץ, ימים שהחמור הבזוי, השפל ימשול בנו ! אבדנו, אבדנו כולנו ! . . . .

נבהלות וחרדות נתאספו כל חיתי יער לשאגתו הנוראה של הארי, באו הדובים, הנמרים ועדות גדולות ורבות של זאבים, של שחלים וברדלסים וכל חיתי טרף למיניהם, כולם בוכים, כולם נבוכים, כולם נוהמים, רועמים, מקללים ומיללים . . .

פרוש בינות אילנות עמד לו השועל וצחק . . . וצחק . . . הוי, הפסח שבחיות! הוי, שועל־רמועל, בשל־מה אתה צוחק ?

ואתם, אדירי היער, בשל מה אתם בוכים ?

וכי לא נבכה אם החמור מדבר כאחד האדם ? האם כל כך טפש לבך מהבין את הרעה שהגיעתנו אם החמור ידבר ובכח פיו, כמו האדם, עלינו יתגבר ?

אילו ידע הדר־זיוי כיצד בא הדיבור אל החמור ואיככה ?

ואילו ידעתי ? . . .

אילו ידע הארי כי אז לא בכה, והן הנמרים, השחלים, הדובים וכל החיות לא צעקו, אלא צחקו!

— נזדמנתי, אדוני המלך, — התחיל השועל מספר, — באותו יום ובאותה שעה שהחמור פתח את פיו והתחיל מדבר בלשונם של בני אדם ונוכחתי מאד וברי כי הדבר שאילו הגיעה אלינו צרה כזו שהגיעה לחמור היינו כולנו, כל המסובין שבכאן, פותחים את פיותינו וכמוהו מדברים ומדברים, — ברם, אדוני המלך, לא מרוב טובה מדברים...

והמעשה שהיה כך היה: הדר זיוי וכל חיתו היער יודעים כי עבדכם, אני השועל, בכרמים אנו עושה, והנה ביום אחד נקרה נקריתי לרגל מלאכתי בינות לכרמים, מתנהל אני לי לאטי במשעול צר גדר מזה וגדר מזה ואני מחליק בתוך הכיפים והסלעים, מתחמק ומשתמט כדרכי מהיר וזהיר, כי קל אני רגלים וצנום־עצם אנכי, דק בשר, — וזה לאל כחי, כי המשעול מגודר מזה ומזה ואין לנטות מלא השעל לא לצד זה ולא לצד זה... נשאתי את עיני וראיתי את בלעם הקוסם בנו בעור, יושב רכוב על גבו של חמורו, עובר את המשעול. ובלעם שמן מאד וכבד, והחמור צנום, דק, ממש חפן עצמות, בשק של עור, מעוך ומרוט ללא בשר וללא שריר, כי רע עין הוא בלעם ואינו יודע את נפש בהמתו הרעבה. היום חם, השמש לוהטת ונוספ על כל אלה עומד לו מלאך וחרב שלופה בידו ממול החמור ומאים עליו בחרבו הקשה שלא יצעד אפילו צעד אחד. ובלעם הוא שתום העין, אין הוא רואה את המלאך וחמורו רואה, רוצה החמור לנטות אל השמאל אי אפשר — גדר! ומה יעשה האומלל הזה? — באין לו ברירה אחרת כרע רבץ החמור תחתיו על כל ארבעה רגליו ואינו זז ממקומו.

ובלעם כעס עליו כעס גדול והתחיל מכה אותו במקל אשר בידו, מקל עב וקשה, יושב עליו רכוב ומכה בכל כחו, בכל חמתו. בראות החמור את צרתו ואין מושיע לו ואין רב את ריבו, פתח את פיו והתחיל מדבר ודבר האומלל מה שדבר...

סר המלאך מעליו עם חרבו הקשה, ירד מעליו בלעם וחדל מהכות אותו ורוח לו לחמור — מיד, ניטל הדיבור ממנו וחזר ונאלם והנהו עכשיו חמור אלם ככל החמורים וחיתו שדה ויער.

והחיות עמדו נטויות אזנים כשהן מקשיבות לדברים של השועל ובכל מלה ובכל הגה היוצא מפיו מתישבת דעתן עליהן ונוח להן, ורוח להן, — לא ימשול עוד החמור בהן!

והארי קם נצב על כפות רגליו, חפז את זנבו, נענע את רעמתו ושקט ומיושב בדעתו פנה אל החיות העומדות נצבות עליו, פתח ואמר:

קנא קנאנו קנאה גדולה באדם הזה על כי הוא מדבר, וכנראה גם הוא לא מרוב טובה הוא מדבר. מי יודע ומישהו אחד, שאין אנו רואים אותו בעינינו יושב רכוב עליו על גבו במשעול הצר של חייו, אשר אין לנטות לא הימין ולא השמאל ולא לצעוד צעד אחד לפניו יושב רכוב עליו, ומכה ומכה ומכה!...

——o——o——

הרב שמואל ק. מירסקי

רות

(מוקדש ל„יורדי שעלה לא״י)

לא רחוק מן הכיפים הקרויים חופה דיפו עגנה הספינה „ספינקס". סירות קטנות יצאו ובאו בזריזות נמלים מן הנמל אל הספינה ומן הספינה אל הנמל. רצועת החוף הצרה שלפני פתח בית המכס, שהיתה מלאה לפני כשעה צרורות המתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, נתרוקנה מהרה. ומתוך צריחות הערבים ומ„בין השטין" של משוטיהם, המפזזים בקלות על פני המים, אפשר היה לקרוא את שמחת לבם הפנימית ליוצאים היהודים המרובים באותו יום.

היום יום סיון היה, והאויר היה מבושם מריחות האביב. עוד לא פנה זיוו של חדש זיו. התכנפו הנוסעים כנופיות כנופיות על ספון הספינה כדי להסתכל הסתכלות אחרונה בתל־אביב. ופרחחים ערבים ויהודים רצו רצוא ושוב ומכרו מפרי הארץ ומפרחיה. „זיוונים", קרא נער יהודי בקול, „קנו זיוונים ודם המכבים־פרחי אל מות". „אבא קנה לי פרחי דם המכבים", אמרה רות, נערה כבת שש עשרה אדמונית ויפת עינים, ששערותיה כעין הזהב סדורות לה תלתלים. „דם המכבים בו" אמר האב, „שם זה לא שמעתי מימי. על ד ם ז כ ר י ה " שמעתי . . . אבל מה שעשו אינם מודיעים . . " מלמל כאילו לעצמו. „מורי סיפר לי פעם על „דם המכבים", כשרותה הארץ דם יהודה המכבי ואחיו, הוציאה פרחים אדומים כדם שלא נראו כמוהם לאודם. ופרחים אלה נשארים בעינם ולא ייבלו גם אחרי שנים ויובלות. הם מצטמקים ויפה להם, אמר המורה. ולפיכך נקראים הם בשם פרחי אל־מות.

יהי כן, אמר האב, וקרא למוכר הפרחים: הלעיטני נא מן האדום האדום הזה. לקחה רות אלומת פרחים, קלעה אחד בשערה, ואת השאר הניחה בארנקה למשמרת.

עם ערב פרשה האניה לים הגדול. צללי הבתים, המקיפים את שפת הים כסולמה של צור זה למעלה מזה, התארכו. ומעל גזוזטרתו העגולה של מסנד מופז בקרני שמש טובלת בים של אש ומים, נשמע קולו המסולסל של חזן המסגד. אורות תל־אביב נראו מרחוק, ולובן בתיה הכסיף מול חרמש הסהר העולה. רות נשענה על מעקה האניה ונתנה קולה בשיר: יפים הלילות בכנען . . . ואביה התהלך לאורך הספון הלוך ומלול ברגליו, ופונה לרגעים כה וכה, כמבקש לגרש הרהורים מלבו ולהסיח דאגה בפני מי שהוא משכניו החדשים ב„מדינת הים" הזו שהוטל אליה.

„מיסטר שכנוביץ", העירהו פתאום קול קורא מאחריו. ולפניו עמד אחד ממכריו בתל־אביב. כמוני כמוך כעמי כעמך, קראו זה אל זה כאילו ביחד. והאחרון הנדול: אלא מאי ? וכי אשב כיון ואצפה על יד פתח ביתי לדיירים פוחחים שיואילו להיטיב עמדי ולהציל את ביתי משר השאיה, או שאמתין לביאת המשיח עד שתכלה פרוטה מן הכיס ? קמתי וברחתי.

עתה ישבו להם מיסטר שכנוביץ ומכרו ישיבה שיש בה סמיכה על כסאות הספינה העשויים לכך, והחלו מספרים האחד באזנו של השני בגנות הציונים הבונים את הבית הלאומי על החול, ועל „עלית גראבסקי", שהפכה את תל־אביב ל„פה־לין, ולקיקיון דיונה שבין לילה היה ובין לילה אבד, ואשר בדלו ישבו כל „בריחי דמערבא". הנה יפו ותל־אביב, אמרו. באן ערבים מבני בניו של מלחי יונה. ששפע ימים יינקו, וימלאו את חוריהם כסף מעליתם של היהודים, וכאן בתל־אביב־שפוני טמוני חול.

צר לי רק על בת, בת הזקונים שלי, רות, אמר מיסטר שכנוביץ לאיש שיחו. מקטנותה חנכתיה על אהבת ציון. ומן היום שעמדה על דעתה לא פסקה מהגות בדודה, הוא אחי היושב בגדרה, ומראשוני הבלויים הוא. ועתה ראתני בשעת קלקלתי. בבואי להפרד מאחי לא נתן לי אף את ידו כאילו חוטא ופושע אני. ומדרש רבה של רות הביא לפני וקרא באזני את דברי הפתיחה שם: כיון דאתת עקתה אזלת לך ושבקת להון. וכשחפצתי להשאיר לו מתנת כסף, בא אלי שוב במגלת ספר כתוב עליו: בוא וראה כמה הובב הקב"ה ביאתה של א"י יותר מיציאתה . . . על ידי שהיו יוצאין מא"י לחו"ל לא ייחס הכתוב את ממונם (רות רבה פ"א).

הנח להם לחולמים האלה, אמר איש שיחו של שכנוביץ. אוירא דא"י מחלים, יחלמו כאות נפשם. ואולם, הגד נא לי כמה ממון שיקעת בביתך אשר בנית בתל־אביב? הא למאי נפקא מינה? הרי ממון זה כבר נעשה ל„תל", וכבר אמרת וי לחרון כיס, וחסל. ואולם אחי היחידי והגדול ממני, שכיבדתיו כאבי, ושבמשך יובל שנים לא ראיתיו, ועתה חזרתי ונקשרתי אליו כבעבותות, אינו יוצא מדעתי. הנה כאן, באניה זו גופא נוסע בנו. רצונו ללמוד את תורת החקלאות בקליפורניה, אמר לי. וכשהבאתי לו כרטים מסע במחלקה השניה, עמנו ביחד, השיב לי את הכרטים ואמר, כי אין חלקו עם „דרי מעלה", ואין את נפשו לנסוע אלא במחלקה הרביעית עם העניים והענוים. כיצד אמרת? אוירא דא"י מחלים . . .

צלצול הפעמון לסעודת הערב הפסיק את שיחתם. ורות באה מרקדה ואמרה: מקצה האניה אני שומעת שירה, וכאן מה משעמם!

בחדר האוכל מצא מיסטר שכנוביץ עוד כמה ממכריו בתל־אביב, ושמח לקראתם. הוא איננו איפוא ה„בורח" היחידי מן הארץ. ואחרי הסעודה יצא מיסטר שנכנוביץ ורות ואחדים ממיודעיו לטייל על ספון הספינה. קול השירה שמעבר המחלקה הרביעית הלך הלוך וחזוק ובקוע את שירת הים ומשק גליו על דפני הספינה. „מכנף האניה זמירות שמענו", אמר מיסטר שכנוביץ לחבריו, הלא תשמעו: מאת מולדתי הסעת אותי לים גלים וקצף" . . .

„נלך לראות את אבנר", אמרה רות פתאום לאביה. „נלך", אמר גם מיסטר שכנוביץ לחבריו, והלכו.

על הספון המאור באור כהה שכבו צפופים חבורות חבורות סרוחות על גבי צרורות וחבילות בגדים. מהם צנופים כצנפת כדור, ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה, ומהם כשורות הכרם, שנים כנגד שנים ואחד יוצא. מהם שוחחו והתוכחו בשאון, ומהם שרו או קראו בגרון. הלכו מיסטר שכנוביץ ורות ובני לויתם מחבורה לחבורה וחפשו את אבנר. „הנהו", קראה רות, שגילתה את אבנר ראשונה. „שלום לך רות", קרא אבנר, והזמינה לשבת. „זהו פלוני ידידי מתל־אביב", אמר מיסטר

שכנוביץ לבן אחיו, בהראותו על כל אחד מבני לויתו. שירו נא את השיר היפה ששמענו מרחוק „מאת מולדתי" אמרה החבורה פה אחד לאבנר. טוב, ענה אבנר. אשירה נא לידידי שירת דודי.

מאת מולדתי הסעת אותי
לים גלים וקצף
מה יפו עיניך רותי
לא אשכחך לנצח . . .

הידעת, אבנר, מה שעלה במחשבתי הערב", אמר מיסטר שכנוביץ. „בין המסובים לשולחני גליתי כמה ממכירי בתל־אביב. הנני איפוא ואציע לפניהם כי נתאגד לאגודה אחת. האם יש לך שם יפה ומתאים לאגודה זו, אבנר". כן, אמר אבנר מבלי חשב הרבה, במכע. מה פירוש במכע ! שאל מיסטר שכנוביץ מתוך צחוק צוהל שפרץ באותה שעה מפיות כל בני החבורה. השם במכע מוצא חן בעיני, חזר מיסטר שכנוביץ, אבל מה פירושו ? ראשי תבות הן, אמר אבנר, בושנו מאד כי עזבנו ארץ. אחדים מבני החבורה התגלגלו מצחוק. אבל פני מיסטר שכנוביץ התקדרו. ואחרי עמידה של שעה קלה אמר לרות ולבני לויתו : הגיע זמן שינה, בואו ונלך.

מאז לא הלך עוד מיסטר שכנוביץ לבקר את בן אחיו. רק רות לבדה הלכה יום יום לשאול בשלומו, כי היא יכלה לבוא אליו, בעוד שהוא, בן המחלקה הרביעית, לא יכול לבוא אליה. ובעיר החוף מרשיליאה אשר בצרפת נפרדו. מיסטר שכנוביץ אמר לבלות את ירחי הקיץ בצרפת. ואבנר נסע ברכבת ההולכת ישר לשרבורג ומשם לארצות הברית.

כשחזר מיסטר שכנוביץ לניו יארק הטיל את עצמו, כבתחילה „ימי הציהוב" שלו, ברוב מרץ לעסקי בתיו ושאר נכסיו שנעזבו במקצת בשעת העדרו. אבל הגיע ימים קשים לארץ — מכת מדינה. ואין חכמה ואין עצה כנגד משבר השובר ומכלה כל. בכל כחו נלחם מיסטר שכנוביץ כנגד נחשולי המשבר שעמדו עליו לבלוע מפעם לפעם נכס אחר מנכסיו דניידי ודלא ניידי שהפכו בין לילה לנייר בעלמא. ולא עברו ימים מרובים עד שיצא נקי מכל נכסיו.

עמד מיסטר שכנוביץ ותמה על עצמו: שלמה, שלמה, אן חכמתך ואן שוכלתנותך, מדוע לא שמרת על הכלל שכללו חכמינו זכרונם לברכה : לעולם ישלש אדם כספו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא ושליש בכספים, ואתה הלכת ושיקעת את כל יגיעך במשכנתאות הממשכנות וממסכנות את בעליהן.

באותם הימים הקשים יצאה גם תרבות רעה מתוך ביתו של מיסטר שכנוביץ. אחד מבניו, שהוציא עליו כמה הוצאות כדי ללמדו במכללות הטובות שבמדינה, נתן עיניו בבת נכר. וכל בקשותיו של האב שימשוך ידו הימנה לא הועילו. נפל מיסטר שכנוביץ מעוצר רעה ויגון למשכב. ובשכבו כואב ודומם בביתו הבל והעזוב עברו לפניו ימי חייו כבחלום. עתה ראה את הסולם בגימטריא ממון שהציב לו בחייו, ואת עליותיו וירידותיו בו. והנה הגיע לשלב התחתון. אשתו שהתענתה עמו בכל אשר התענה מתה עליו מזמן. בנו, זה שעמל עליו, נכרת מעמו. רק בתו רות משיבת נפשו היחידה. אבל כמה טורחת העלובה והמעונגה הזו באביה החולה. החליט מיסטר שכנוביץ בנפשו להכנס לבית החולים. הן חולה עני הוא ויאספוהו לשם. נזדעזעה רות לשמע החלטתו זאת בתחלה. אבל הוא עמד על דעתו עד שהסכימה.

והדלת הננעלת לא במהרה פתחה. עבר שבוע אחרי שבוע ומחלתו לא רפתה. גופו החסון הלך הלוך ודל. ושפתיו המהודקות שהביעו תמיד מרץ עצור נתפשקו

ונתחוורו. לילה אחד תקפו עליו נדודיו ביותר. פתאום עלה בזכרונו השם „מעבר יבוק". מחר כשתבוא רות לבקרהו יבקשנה להביא לו את הספר הזה. מעולם לא ראה את הספר. אבל השם הרי ידוע לו. מעבר יבוק זה הפרוד בין יעקב אבינו לבין ארץ אבותיו. וכמה התאבק אז יעקב עם המלאך שחסם את הדרך לפניו.

והנה אתא בקר, בקרו של יום ראשון בשבת. מבקרים החלו לבוא בהמונים אל החולים שמסביבו. עיניו של שכנוביץ ניתלו בפתח החדר. מתי תבוא רות ? והנה רות באה ועל ידה . . . אבנר. אבנר לא יכול להוציא מלה מפיו עד שהבליג על הדמעות שחנקו את גרונו. לבסוף לקח את ידו של הזקן ואמר : באתי לחזור עמכם לא"י. חיוך קל נראה על שפתיו של מיסטר שכנוביץ : המחייך אתה לי, אבנר ? חס ושלום אמר אבנר, אני ורות הסכמנו לבוא בברית האירוסין, אם הדוד יסכים לכך. ואז ניסע כולנו יחדו. ברוכה את רות וברוך טעמך, וברוך אתה לי אבנר אמר הזקן, וביום קחתך לאשה את בתי החמודה רות הנני נותן לך את ביתי אשר בתל־אביב. בית והון נחלת אבות, אמר אבנר. ביתך שבתל־אביב, דודי, שוה עתה הון רב ולמענך יהיה. אנו נחכה עד שתבריא וניסע כולנו ביחד.

עתה הרגיש מיסטר שכנוביץ בפרחי „דם המכבים" המקשטים את דשי בגדיהם של רות ואבנר. „הן" פרחים אלה פרחי אל־מות הם, אשר קנית בחופה של „יפו" „כן אבא והא גם לך פרח אל־מות זה. בזהירות רבה לקח מיסטר שכנוביץ את הפרח ותחבו בכפתור כותנתו.

מן היום ההוא החל שכנוביץ להחלים ולהבריא מיום ליום, עד כי שב לאיתנו, והרופא התיר לו לצאת מבית החולים ולהתכונן לנסיעתו לארץ ישראל. יום אחד נכנס אבנר לדודו ובישר לו, שהלך הוא לקנות כרטיסי מסע לא"י, שנים בשביל עצמו ובשביל רות, במחלקה השלישית, ואחד בשבילו במחלקה השניה. „לא כי", צעק מיסטר שכנוביץ, „כולנו ניסע במחלקה השלישית. על משכבי בלילות בחדר הקהל שבבית החולים עלה על לבי זכר הארבעה החייבים להודות. אז נזכרתי בדבריך הנכוחים, אבנר, על אדות חלוקת האנשים לפי כספם באניה כבבית חולים. חלוקה זאת למחלקות היא אולי הצד השוה והרע ביותר שבארבע אבות הצרות הבאות על האדם ושהנדול מהן חייב לברך „הגומל".

למחרת אותו היום עמדו מיסטר שכנוביץ ורות ואבנר ענודי פרחי „דם המכבים" על ספון הספינה „מאוריטניה" הנוסעת לא"י, ושרו בדבקות מסתורית ובלתי מובנת לשאר התיירים והעולים שנמצאו באניה :

אלי מולדתי הבאת אותי
בים גלים וקצף
מה יפו תרניך אניתי
לא אשכחך לנצח.

——o——o——

משה שפירא

גסיסה

יום קר, יום סגריר היה כשיצא מביתו, והוא זקן, וגופו חלש ורפה. והנה היום פונה והולך. אפלת לילה ירדה על הכפר. אל בית הכנסת מהר, רגליו קלות ונראה היה כפורח ומרחף על פני האדמה. ידיו היו אחוזות בחיקו ונושם בקשי. ראשו נע כפרח לפני הרוח. פניו האדימו, ושניו דבוקות וסגורות. ושפתותיו מהודקות. הרוח הוסיף לסער, העננים מרובים מלמעלה. וענפי האילנות נובלים, נופלים ופורחים באויר. כנראה . . . אבד להם רוח חייהם. הזקן פתח את פיו כי נפשו קשתה עליו ולבו דפק, רקד, כי רוחה בקש מן הרוח. לילה הכל שחור. ואפל . . . צעדותיו ממושכות, מפגרות . . . מתי יבא לבית הכנסת. כנראה לעולם לא יגיע. כל כך קשה הלילה לו, הרוח מולל, והעננים מצטברים ומתערמים.

רגיל היה הזקן ללמד בפנת בית הכנסת. אצל הארון הוא התעסק, ובלע דף גמרא אחר דף גמרא, ענין אחר ענין. הכל הולך ונשנה מהר, כאילו הכל היה קל לו, משמח ומחיה. הוסיף ללמד. אין עוזר. רק הנר מעיד כי בלה שעות בבית הכנסת בודד ; נפשו למאומה אינה שוקטת, מה טוב לו בדממה, וביחידות למד.

הוא ממהר והד צעדיו לא נשמע כלל, כמלאך רץ, וכאילו כפיו לא נגעו האדמה, גופו נע. כפוף, שקט, מרחוק נראו לו פני בית הכנסת, ועיניו נפקחו, אורו. פיו פתוח ולשונו רקדה בו, רץ בבהלה, לבית הכנסת אץ. מלמעלה נראו העננים כרצים אתו, אל בית הכנסת, אך הם קודרים, מאפילים, והוא שמח־לב ולבו קל בו לרוץ, גופו רועד וחלש ועיניו מבריקות.

על סף בית הכנסת עמד ונשם, אל השמים הביט, וקול רוח מרעיש, מחריד. השמים שחורים ונוראים והאילנות נעים, מתפללים . . . נכנס הוא לבית הכנסת ואין איש שם. ספרים מפוזרים על השלחנות, ואין מי שיקראם. הארון עומד לפנים בראש. ועתה הכל דומם. הדממה הדקה — כופתת אותו, קשה וחדה היא, אצל העמוד של הזקן עמד הוא, הסתכל, השקיף דרך החלון, מוטב היה שבחוץ לא נמצא. את הנר הדליק ואורו כמו יצא במחולות, הצללים רקדו על הקיר, כאילו זהר השמש כנס, ואורה רפדה את כתלי בית הכנסת.

ארך הלילה, נמשך, ודולף הגשם על הגג, מכה על החלון, מרעיד ומדכא, קשה ואיום, כל טפה חזקה ומרעישה. לא פסק הגשם. הטפות דופקות בחלונות, כאילו עורגות להכנס לבית הכנסת. הזקן קם ממקומו וקרב לחלון. החשק ללמד כבר אבד . . . האויר קשה ונורא, כאילו נמצא במדבר באבק־היום. כלום לא ראה בחוץ, רק הד גשם שמע, וגם טפות, סערה ורוח, הומות בין האילנות. ולפעמים צווח הרוח וקולו היה כאנקת־פגר הנאחזת בגרון ושוקקת לצאת. העלים נפלו על פני החלון, כמעט כיסו את כולו וקוי הנר האירו עליהם. הוא שם את ידו למצחו, קמט אותו ואחז בשערותיו, לשונו היתה חמה, יבשה, ושפתיו צרובות. גופו רעד, כאילו אחזתו אש, וכל אבריו המו. פני הארון הגאיונים ונשימתו הפחידוהו, ולבו נפל בקרבו, רוחו קצרה. הדי צעדיו מרעישים . .. כמה נורא !

שב אל העמוד וסגר את הגמרא. עיניו כבר כהו, פניו חורו כפני גוסס, נראה

נ י ר

עליו כי למרגוע מתגעגע, לביתו, לא להשאר עזוב, כחלל, בין כתלי בית הכנסת . . . גופו רפה, אצל הקיר נפל . . . אין אונים. חזהו עלה וירד, מן הגשם פחד, מפני בית הכנסת ירא . . . נפשו בודדת, ביגון ותוגה כפותה. נפשו צמאה לחיים ומתאבק עם מר המות . . .

פתאום הכה הזקן את ראשו בקיר, דמו כמה נבהל, נפעם, דפק בחזקה. ומעיו כמו השפלו. הוא התהפך ונפל על צדו. קוי אור הנר רקדו על פניו המכוערים כקוי שמש חרדים מבעד לענפי אלונות ביער שומם. המיה זרה, קצרה, נאחזה בגרונו ונפסקה ופיו גמגם . . . לבו נמס, נמוג, רפה — התכויץ, כאילו שטן רצה להתירו מגופו. ניב נבוכים הביע. לפתע פתאום, כשגופו תקוע כבמסמר, התפרץ בתפלה : —

„נפשי אומללה . . .

הדופה " . . .

הנר הבהב, הבריק, ותם. הזקן רעד בחרדת חללים. בעט בקיר. תוגה אחזתהו. הוא קם וישב על צדו, נשען אל הקיר, נאנח. חייו ונשימתו שבו, אט אט, רעננים, כצפצופי אפרחים בקן האם :

„מים בקשתי, חפשתי —

באר חפרתי, דויתי " . . .

אין אור נר . . . פחד תקפו. אימת יער כפתו. בידיו בקש את פתח בית הכנסת, ראשו לא פנה לאחוריו. בפתח, הרוח בלעו. דלף גשם עבר על פניו, ורטב את שערותיו. הוא חרד מן הצנון, שיניו דא לדא נקשו. הד הרוח הנוהם כשריקה בצלולת ים, הכניעהו. הוא בקש לרוץ, נשימתו קשתה בו. רגליו התרשלו תחתיו. איום הלילה ! נוראה הסערה ! „רפיון, יגון, שיבת שאול . . . מה עוד ! " . . .

טבע הוא בטיט. הגשם הכה והצליפו בעז. ועלי האלונות עפו על צדו. רגע עמד... נשימתו קצרה בו. פניו התעוותו. לבו התכויץ, כתפוש בצבת עיניו צמאו לאור, כלום לא ראה . . .

בה בשעה, נפשו גועה, ובצאתה הסבה פניה הארוכות אל בית הכנסת והביטה הבטה בודדת אחורנית . . .

—o—o—

ל. א. אראלי

מה זה מנדט ?

(תמונה מחיי הילדים בארץ ישראל)

זה עתה הגיעה לקצה החגיגה לרגלי חתימת המנדט. היתה חגיגה זו חביבה ונהדרה ביותר. אולם בית־הספר היה מלא זהר שמש ומקושט תמונות, פרחים וירק למכביר, המורה דבר דברים חוצבים להבות מענין היום והמגדנות והפרות היו ערבים ומתוקים, תאוה לחיך טועם.

התלמידים התחילו להתפזר לבתיהם והאולם נתרוקן. האחרונים לעזב את האולם היו חמשה ילדים פעוטים ויפים ממכינה א׳. הם ירדו אל הרחוב כשהם מדברים מעט ומתנהלים לאטם, מפני שהם חשבו מחשבות עמוקות על כל הנשמע והמדובר בשעת החגיגה. ביתר בהירות ועוז צלצלו באזני נפתלי הקטן דברי המורה : „הנה הוא בא ! . . . קול פעמיו האדירים הקשיבו אזנינו זה מזמן מרחוק, והנה הוא בא, הנה הגיע ! ” . . . ה ו א , ה ו א . . . מי זה ה ו א ? — כמובן — המנדט !

הילדים באו עד השקמה הזקנה והעבותה, אשר על־יד שער בית נפתלי, וישבו בצלה לשחק בחלוקי אבנים.

— ואני — קרא פתאם מתוך משחקו נפתלי, בשעה שצוארון חולצת המלח אשר עליו התנפנף לאט כה וכה ברוח: — ואני ראיתי היום את המנדט בכבודו ובעצמו רוכב על סוס אביר ברחוב. הוא בא . . . הוא הגיע הנה על סוסו בלילה.

— איפה ? באיזה רחוב ? — שאלו כלם תמהים קול אחד.

— ברחוב בית־הכנסת . . . כשהלכתי לבית־הספר ראיתיו — ענה נפתלי.

— ומה היה צבע סוסו ? שאל הגדול בכלם בנימין.

— שחור.

— אי, לך לך ! — השיב בבטול בנימין : — הן המנדט זהו המשיח והלא ידוע לכל, שהמשיח צריך לבוא רכוב על חמור לבן.

— כן — דבר נפתלי בחום : אבל אולי חלה היום חמורו. אתה חושב שהחמורים אינם נחלים אף פעם ? הנה אצל דודי ראובן חלה החמור שלשם ושפשפו לו במלח בתוך פיו.

— כל החמורים נחלים, אבל לא חמורו של משיח — אמר בנימין בבעין בוז וכעס על בערותו של נפתלי : — כלום חמור פשוט ורגיל הוא זה ? קטנה להגיד : חמור של משיח ! . . . ולו גם חלה, כלום לא ירפאהו המשיח בדבור פיו כהרף עין ?

עד שנפתלי מחפש במבוכה תשובה על דברי בנימין מתעורר משתיקתו אורי הגוץ, שהיה עד הנה עסוק בשרטוט ברוז בחול באצבעו, ואומר :

אה, די לשניכם לדבר הבלים, המנדט לא רוכב על סוס ולא על חמור, למה ש . . . הלא המנדט מלאך. הלא יש לו כנפים. שכחתם מה שדבר המורה על רשרוש כנפים. ואחר־כך אמר : „הנה הוא בא, מלאך הגאולה, הנה הגיע” ! . . . ואני באמת ראיתי אותו היום. הוא עלה על גג ביתו של משה־דב החנוני, הביט הנה והנה, אחר־כך פרש את כנפיו ועף לו אל צד השוק.

ואחרי רגע של דממה תפושת שרעפים הוסיף באנחה : „נעלם המלאך" . . .

עיני הילדים נפקחו לרוחה ולהשתוממותם לא היה גבול, והם התחילו להמטיר שאלות :

— מלאך ?

— מתי ראית ?

— מה מראהו ?

— למי הוא דומה ?

— מה צבע כנפיו ?

— למה הביט כה וכה ?

אורי התכונן, לתאר לחבירו את המלאך „מנדט", אך בטרם עלה בידו להתרכז הפסיק אותו פתאם בפני־להבים הקטן יפרח :

— שקרן ! כלום יכול בן־אדם לראות מלאך ולא למות ? רק צדיק גדול מאד לא ימות . . . ואתה לא מת . . .

רגע נשאר אורי כבאין מוצא לשתיקת כל החברים המביטים אליו והמחכים לתשובתו, אולם אחרי חשבו מעט אמר לאט ובחשאי, כמו לעצמו : — אני לא מתי . . . אני צדיק גדול מאד . . .

כל העינים החלו לבחן ולבדק את המדבר ביתר עז. האמנם אורי זה, שהם לומדים אתו יום יום במכינה א', הוא צדיק גדול מאד ? ומדוע העמד פעם בפנה ובכה ? גם צדיקים גדולים עומדים בפנה ובוכים ? . . . אך שעטת רגלים רצות, שנשמעה על פני הדרך, הפריעה פתאם את מחשבותיהם. הם הביטו לאחוריהם. שם רצה רוץ והתקרב אליהם בשמלתה הורודה דינונה הקטנה, אחות חזקוני חברם הלומד במכינה ב'. כשעיניה מבריקות משמחה נפנפה הילדה בידיה הקמוצות והריעה תרועת גיל : — הביטו, הביטו, ילדים ! אמא נתנה לי סכריות של מנדט !

הילדים הביטו אל התינקת ואל הממתקים הקמוצים בתוך ידה בסקרנות עזה. סכריות של מנדט ? מה טיבן של אלה ? כלום יש מלבד סכריות של שוקולדה, של למון, מלבד סכריות של מנתה המפיצות קור נעים בפה, גם סכריות של מנדט ? ובכן מנדט הרי הוא פשוט מין דבר טוב אשר יאָכל ולא לחנם עמד המורה שעה ארוכה והלל כל־כך את מאכל התאוה הזה, ועכשו מובנת גם שייכותם של האנגלים למנדט. האנגלים הם, כנראה, אמנים גדולים להכין מנדט או שהם לקקנים גדולים לאכילת מנדט. הילדים הושיטו את ידיהם והתחילו לבקש כלם פה אחד :

— תני גם לנו לטעם, דינונה !

דינונה מצצה אחת הסכריות של מנדט ובחפנה נשארו עוד סכריות מספר. אבל הן היו יותר מדי מתוקות וריחניות בשביל לפזר אותן חנם לכל מבקש, והיא ענתה בהחלטה :

— לא !

הם הוסיפו להפציר בה ולהבטיח דברים טובים אחרים חלף הסכריות. כגון מערכת תמונות מבדרות מתוך תפיסות השוקולדה „חרמון", קופסה מלאה חרצני משמשים השמאל ולא לצעוד צעד אחד לפניו, יושב נקובים, מוכנים וַמזה בשביל מחרזת, וכיוצא באלה, אך כל זה ללא הועיל. אז פנה אליה אורי בתחנה :

— תני נא לנו לפחות להריח ונדע מה ריחו של מנדט.

אבל דינונה היתה ילדה מעשית והבינה שבהגישה את הסכריות אל אפם של הילדים עלול הפה, שכנו הקרוב של האף, לילך ולהזיק, והיא ענתה ביתר עקשנות :

— לא ! !

אז החלו דמעות כעס ועלבון לחנק את גרונו של אורי בדברו :

— את רעה, את רשעה, אין בכל העולם רשעה כמוך, אני אספר לאמא

שלך. חכי, גם את תבקשי ממני איזה דבר, ו . . . אל תדברו אתה, ילדים!

אורי הפנה את גבו אליה וכמוהו עשו בין רגע כל חבריו.

למראה ה„חרם" שהכריזו עליה התעצבה דינונה אל לבה מאד וכמעט גמרה בדעתה לנדב סכריה אחת בשביל כלם. אך בו ברגע לא יכל עמנואל הקטן להתגבר על סקרנותו והסב את ראשו אל הילדה והתחנן:

— אמרי לנו רק מה טעמו של המנדט, מתוק, חמוץ או . . .

— ואז תדברו אתי? — שאלה הקטנה בתקוות מחודשות.

— כן — ענו כל הילדים בלי רצון מלבד אורי.

ואתה, אורי? — הוסיפה לחקר דינונה: — אני אתן לכם את מעטפות הסכריות. ריחן של אלו ואלו בדיוק אחד הוא.

אחרי שהילדים דברו על לבו ענה גם אורי: כן.

הילדים יכלו לקרא בלי קושי את המלה „מנדט" על תכריך הסכריה אף על פי שהיא היתה בלתי מנוקדת. אך הריח שעלה מפסות הניר המרובעות גרה עוד יותר את אי־ספוקם של הקטנים. בינתים לעסה דינונה לאט ובשתיקה מרוכזת את הסכריה כמקשיבה לטעמה ואחר ענתה:

— המונדט הוא מעט חמוץ ומעט מתוק. הוא עושה לשנים כמו כשאוכלים . . . כשאוכלים . . .

אך היא לא יכלה בשום אופן להעלות על זכרונה את שם הדבר המזכיר בטעמו את המנדט, והילדים נפרדו לבתיהם נוגים ומאוכזבים.

נפתלי לא שכח עוד את הפרש הפלאי והאביר מנדט, שהגיע על סוסו השחור עד שערי העיר בלילה, אבל נפשו כלתה גם לטעם את הסכריות מנדט. בערב נגש הילד אל אמו ושאל:

— אמא, מה זה מנדט?

— המנדט, בני — החלה האם לבאר:

— הריהו דבר טוב, טוב מאד ליהודים . . .

— ליהודים? — הפסיק בתמיה נפתלי: — אבל הלא גם האנגלים אוהבים מנדט.

— כן, בני, הם קבלו את המנדט לטובתנו.

— הם יתנו גם לנו הטעם! — שאל הקטן מתוך תקוה, שהאנגלים ודאי לא יהיו רעים ועקשנים כמו שהיתה דינונה היום.

— „לטעם"? צחקה האם על בטוי בנה המוזר: — כמובן, כמובן. לא רק „לטעם", אלא גם „לאכל" . . . מעכשיו, יקירי, יבואו הנה היהודים באין מפריע מכל קצוי העולם — ויהיה אך טוב, אך טוב . . .

נפתלי עמד בין ברכי אמו והרהר:

היהודים יבואו הנה מכל קצוי העולם ויאכלו יחד עם האנגלים מנדט. המנדט יוגש להם בקעריות קטנטנות כמו שמגישים גלידה, למשל. הם יאכלו בכפיות קטנות בנמוס ויקנחו את שפתיהם במפיות הצמודות להם בסיכות מתחת לסנטריהם ויהיה באמת טוב, נפתלי מבין, שיהיה באמת טוב מאד.

ובאותה שעה ישב בחדר הסמוך אחיו הבכור של הנפתלי, הוא עודד, תלמיד הכתה ד', וכתב את החבור: „מתן המנדט, בשורת חרותנו". הוא התחיל: „האנגלים" . . . אך בזכרו את החבה היתרה הנודעת ממנו למלה „בריטיש", מחק את „האנגלים" וכתב: „הבריטים הם עם נפלא, עם נחמד. הם אמרו איש לרעהו: הבו ונתן מנדט ליהודים. עד מתי ישבו הללו בלי מנדט?"

עודד רצה להמשיך את חבורו הלאה וראה לתמהונו הגדול, שאין לו עוד מה לכתב. זה הפליא אותו מאד. כיצד ? המורה דבר על המנדט שעה שלמה, ולו, לעודד, אין מה להוסיף אפילו כדי חצי שורה. הוא התחיל לשפשף בחזקה את מצחו כרוצה לעקר מתחתיו עוד משהו יפה זה שכתב — לשוא ! לך ובקש מים מצחים סלע. פתאם נזכר הנער, שהמורה דבר בבקר על המלחמה הכבירה והאצילה שנלחם לורד בלפור למנדט — והוא טבל בשמחה את עטו ומהר להוסיף :

„ובלפור, השני למלך, הבריטי היותר טוב ונהדר שבכל הבריטים, אמר לרשעים אשר בארצו לאמר : „הוי, אתם ! אם לא תתנו להם את המנדט, אם לא תשלחו את המנדט תכף ומיד בפוסטה ליהודים, אז אני אתכם ברגז, אני אגרש אתכם מבריטניה הגדולה ולכו לכם כלכם לעזאזל ! "

וברגש ספוק עמוק הניח עודד את עטו וסגר את מחברתו.

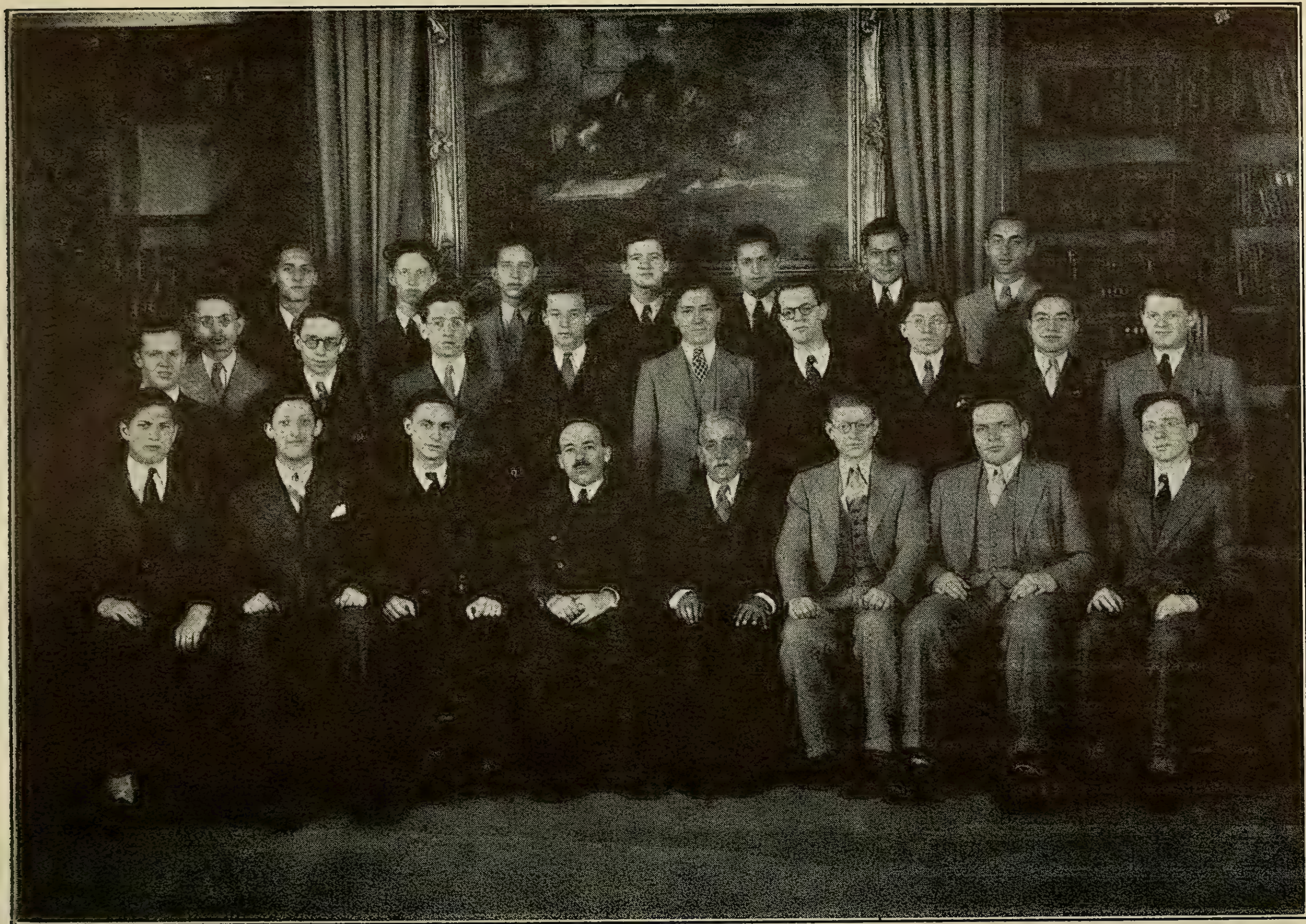
———o———o———

שמות המסיימים

גולד, אהרן
גריבעץ, דניאל
דינסטג, יעקב
הורוביץ, יצחק
הררים, צבי
וואקר, צבי
לימן, יוסף
ליפשיץ, נתן
מנטל, אליעזר
מאס, שמואל אריה
מרגולית, יצחק
נוביל, יוסף
נוביק, אברהם
נוביק, ישעיה
נויברגר, בצלאל
סילבר, יוסף
פאליקוב, צבי
פוסט, זאב
פייקעס, דניאל
קאהן, אברהם
קאהן, אריה ליב
קבקוק, יעקב
קסטין, אליהו
קרביץ, ישראל
קרנדל, מרדכי

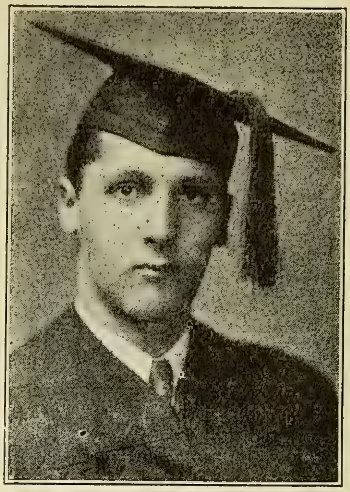
———o———o———

המחלקה המסיימת עם ד"ר פ. חורגין ומר א. שוער

המסיימים תרצ״ן

—0—0—

אהרן גולד

ניו יורק, נ. י.

—0—0—

—0—0—

דניאל גריבעץ

ניו יורק, נ. י.

—0—0—

—0—0—

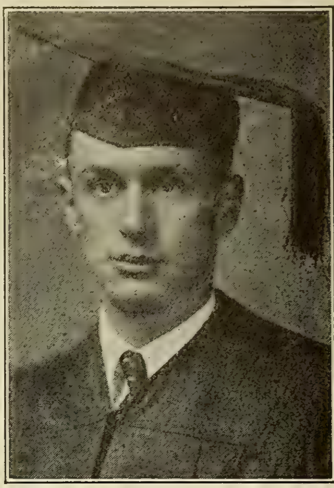
יעקב דינסטג

ניו יורק, נ. י.

—0—0—

המסיימים תרצ"ו

—o—o—

יצחק הורביץ

ברוקלין, נ. י.

—o—o—

—o—o—

צבי הרריס

ברוקלין, נ. י.

—o—o—

—o—o—

צבי וואקר

ברונקס, נ. י.

—o—o—

המסיימים תרצ"ו

—0—0—

נתן ליפשיץ

ברונקס, נ. י.

—0—0—

—0—0—

ברוקלין, נ. י.

שמואל אריה מאס

—0—0—

—0—0—

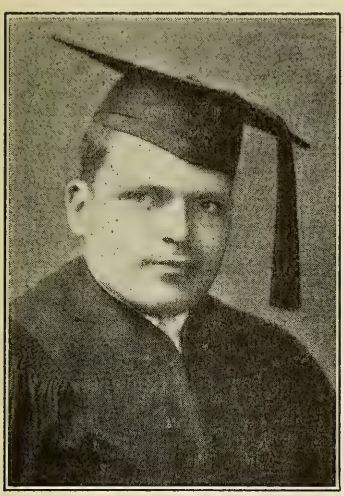
יוסף נוביל

ניו יורק, נ. י.

—0—0—

המסיימים תרצ״ו

—o—o—

אברהם נוביק

ברונקס, נ. י.

—o—o—

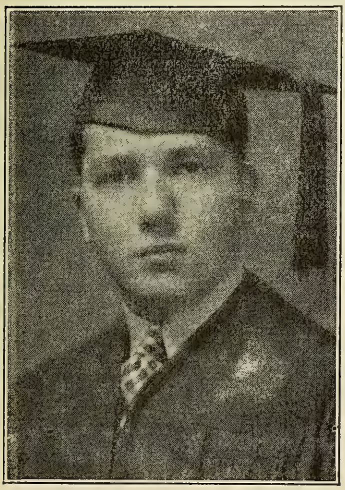

—o—o—

ברוקלין, נ. י.

יוסף סילבר

—o—o—

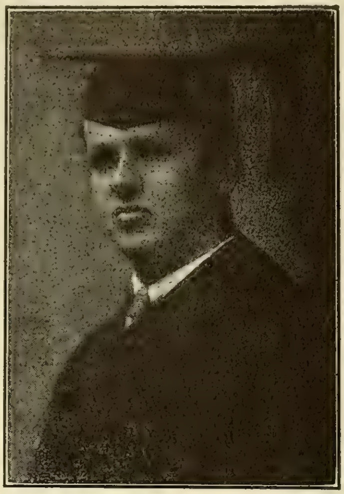

—o—o—

צבי פאליקוב

וואונסאקעט, ר. איילאנד

—o—o—

המסיימים תרצ״ו

—0—0—

זאב פוסט

ניו יורק, נ. י.

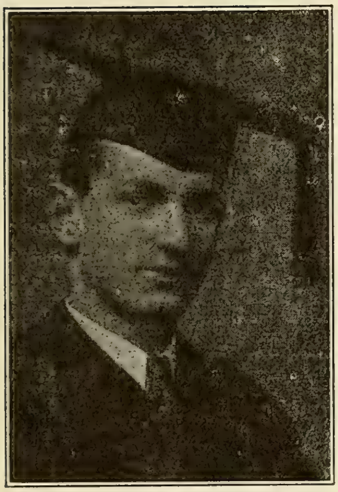
—0—0—

—0—0—

דניאל פייקעס

ברוקלין, נ. י.

—0—0—

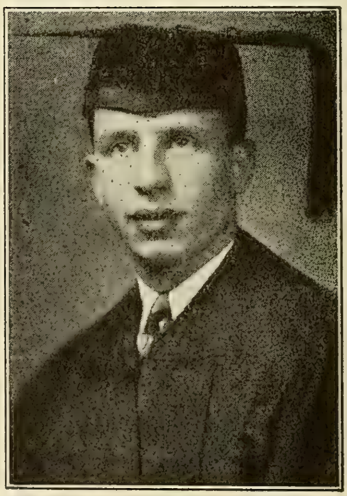

—0—0—

אברהם קאהן

ניו יורק, נ. י.

—0—0—

המסיימים תרצ"ו

—0—0—

—0—0—

אריה ליב קאהן

ברונקס, נ. י.

—0—0—

—0—0—

יעקב קבקוב

ברונקס, נ. י.

—0—0—

המסיימים תרצ"ו

—o—o—

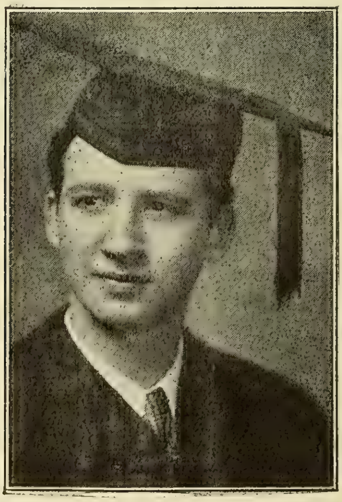

—o—o—

אליהו קסטין

ברוקלין, נ. י.

—o—o—

—o—o—

מרדכי קרנדל

ברוקלין, נ. י.

—o—o—

מאת ד"ר. פ. חורגין

המורה הבונה

מחובתו של המחנך העברי לכוון את פעולותיו כלפי הדרישות המיוחדות של מפעל חנוכנו בארץ זו. תפקידו רחב יותר מתפקידו של המורה בבית הספר הכללי. עיקר התכלית, שצריכה להיות לעינים למורה העברי, היא לשתל את הילד העברי באדמת קיומנו. חיב הוא לטפח בו את חפצי הקיום והכרות החיים העמוקים של עם ישראל. זו היא מטרה רחבה, זו היא תעודה קשה, אבל אין מטרה אחרת ואין תעודה אחרת לחנוכנו. בהן זכות קיומו, ועל המורה לעיין בהן תמיד. הן תובעות זהירות וכלכול תמידי במעשיו. עליו למצות מכל קורטוב של מעשה את התנובה לשם התכלית המבוקשת, כל בזבוז לבטלה בין אם היא פרי התרשלות של המורה או לקוי שכלול בעבודתו ובין אם היא פרי ההסתפקות במועט, קיצור ההשגה וצמצום הבנת המטרה, מזיק לחנוך.

כך חייב המורה העברי לדון בתפקידו. הוא צריך להיות ער תמיד ולפשפש בשיטתו ולהפך אחרי התיקון הנתבע והדרוש, כדי לצמצם את מדת ההפסד בעבודתו. השעות, שניתנו למורה כדי לפתח את שערי הלב של הילד למאור של היהדות וחיי ישראל, מעטות הן וקצרות ומיוגעות. להרבה מהילדים השעות האלה הן פרורי הנסיונות היחידים של סביבה יהודית אבל העובדה הזאת אינה מקילה משעבודו של המורה אל התכלית. אותם המורים, המתיאשים לכתחילה מתוצאות ממשיות משום קוצר הזמן, חוטאים לפי דעתי לתעודתם הנעלה. אמנם הזמן המצומצם ללימודים ויחס ההורים לחנוך העברי של ילדיהם, מכשולים ואבני נגף הם על דרך חנוכנו. על המחנך העברי לשאף לשפור המצב, לבקש את הדרכים להרחבת מסגרת הלמודים ולהגברת ההתענינות של ההורים בחנוך ילדיהם. אף זו היא מחובתו של המחנך העברי להעמיד את הצבור, המתרכז מסביב למוסד, על צרכי החנוך האמיתיים. אבל אל לו לזלזל בחובתו בתנאים בלתי הנוחים. יש להוציא מתוק גם ממר זה. חייב המורה להכפיל את זריזותו ואת עמלו ולמעט את ההפסד כדי להרבות את מדת הברכה. עליו לקיים את חובתו המלאה גם בזמן המצומצם, ובאותה שעה שהוא מתריע על עלבון החנוך ותובע הרחבת התחומים, יבקש חיזוק מחוץ לבית הספר לעבודה החנוכית, הנדחקת ברשות בית הספר. ואולם אותו המורה המתיאש מפרי עבודתו החנוכית משום קלקלת הזמן הקצר וממתין עד שישתנה המצב לטובה, דוחה הוא את הישע, שהרי התוצאות הקלושות של מעשיו עלולות לרפות את ידי העסקנים, ומאין התלהבות לגרש כל רצון טוב מהלב.

לא כך אם המורה כובש את תרעומותיו ועושה את עבודתו באומץ אמונה ובחשבון התכלית. הרצון והשאיפה להרבות את הברכה בעבודתו החנוכית יהיו לו תרים נאמן בפני כל שטן ומפגע. לעולם לא יקנתר מי שהוא — רב או בעל הבית — את המורה, המטפל בעבודתו בהתלהבות אמתית, באש דת. התלהבות

אמתית פולסת דרך רחבה אל הלבבות. נאמנים הם רגשי לב טהורים על כל אדם. מורה כזה ימשך את הלבבות למפעל החנוכי. מורה כזה מובטח שיאציל מרוחו על העסקנים לשם הרחבת הגבולים.

אותו המורה חייב לראות את עצמו כאילו הוא שליח של רעיון קדוש. אפיטרופוס של קנין נפלא. חלילה לו לחשב את ההוראה פרופיסיה ולעשות אותה רק קרדום. ודאי, שאין המורה יכול להסיח את דעתו מהתביעות הכל־כליות. ודאי, שאין המורה יכול לעשות את עבודתו מתוך עוני וצער ודאגה תמידית. אבל אין לו לעשות את עצם החנוך טפל לצרכיו הפרטיים. אסור לו לראות את עצמו כפועל ושכיר אצל אחרים. צרכי החנוך קודמים תמיד לצרכי עצמו — אם המורה יודע ומכיר בטיב תעודתו. חייב הוא להיות זהיר בהשתדלותו לצורך הנאתו העצמית. כל מעשה כפיה, שמשתמשים בו במשא ומתן שבין הפועל והבעל הבית, אין מקום לו בחנוך. מעשה כזה עלול להזיק לחנוך. מעשה כזה הולך ויוצר תחומים בחנוך— רשות המורה ורשות בעל הבית בשעה, שהחנוך דורש איחוד הכחות ורבוי המאמצים לשם ביצור נחלתו. יחס כזה מצד המורה, אינו יכול, כמובן, להאיר את עיני העסקנים על צרכי החנוך ולעורר בהם את הרצון להטפל למשאלות המחנך. אף העסקנים זקוקים להארה רבה בעניני החנוך. רובם אינם בקיאים ביסודות החנוך העברי ודעתם קצרה על תעודתו ותכליתו. רבים מהם הם בבחינת רחוקים, שטרם נתקרבו לגמרי אל היהדות. הללו, שרק רגלם האחת בתוך התחום, זקוקים לעבותות ההתלהבות והאהבה לרעיון קדוש, כדי לקרב את לבם אל המפעל החנוכי ולהקנות להם את ההסברה הדרושה. ההתמכרות הגמורה מצד המורה אל עבודתו יכולה להשפיע עליהם. יחס־חול ירחיק אותם.

מובן, שעם הרחבת רשותו של החנוך וביצור עמדתו ישופר גם מצבו הכלכלי של המורה. ואולם כל זמן שהחנוך יהיה לקוי מבפנים, שהלמודים יהיו מצומצמים, שפירות החנוך יהיו מעטים, לא תהיה תקנה גם למצב המורה. הדרישה במורים בעלי הכשרה תופחת ומורים חסרי הכשרה, שאינם תובעים הרבה ושאין יהבם על החנוך, יעלו לדוכן. בתקנת החנוך תקנת המורה והראשונה קודמת.

והדרך לתקנת החנוך הוא דרך הרצון הנועז של שאיפה נשגבה. עדיין לא כלתה תקופת הבנין של החנוך העברי כאן. עדיין הוא נמצא בימי התחלות ונסיונות. הוא זקוק עדיין להבנות ולהצטרף ולהס־תמן. המורה הוא בבחינת משובב נתיבות. הוא צריך להיות הבונה של החנוך. הוא צריך להיות חלוץ לעבודה חנוכית של יסוד. המורים הותיקים הספיקו להניח יסודות לחנוך ממשי. עבודתם הראשונה, עבודת התחלה, צריכה המשך. המורה הצעיר צריך לשים את צוארו בעול הרעיון הקדוש של חנוך ילדי ישראל. הוא צריך לבסס את העמדות הנכבשות ולהרחיב את השטח הפורה של חנוכנו כאן. אם המורה לא יצטרף בכל חום נפשו אל עבודת הבנין של חנוכנו יש סכנה בכך, שהטפול בחנוך יעבר לגמרי לידי בעל בתים ועסקנים, שהולכים למראה עיניהם ואינם מסוגלים לחטט בשרשים. החנוך יתרוקן אז לגמרי מתכנו.

רבים מן המורים הצעירים, חניכי בית מדרשנו, אין דעתם להשתקע בשדה חנוכנו. ועד כמה שלא נצטער על חזיון זה, אין בידינו, בתנאי החיים הנוכחים, לשנות את העובדה הזאת. אבל אותו

המורה הצעיר, הנכנס לחנוך כניסה ארעית, חלילה לו להשתמש בהוראה כמעבר זמני לשדות פרנסה אחרים עם כל קוצר הרוח וכהות הדמיון וטמטום הרצון, שיש במשמעותה של ארעיות. ההוראה צריכה להיות לו תרומת חייו לעבודת הרוח של העם. השנים המעטות צריכות להיות קודש לחנוך. במשך ימי שהותו בשדה החנוך יהא עמל יותר, יהא זריז יותר בעבודתו החנוכית. אז יהיה כדאי בית המדרש למורים, החותר לתקן יתד נאמן לחנוך השלם והמלא בארץ זו.

———o———o———

מאת יהודה הדיבוני

o o

o

את שושנה
אני הדבורה.
קוִי אורה
לנו חמה
אם אך זורעה,
בליל האביב
ניצוץ ושביב
מעל הסהר
עלינו יער,
מלוא גביע
טל ועסיס
רוה ארוה.

דר. יחיאל קפלן

גלגול של דעה

על דעות רבנו משה בן מימון בפילוסופית זמננו

— א —

אין לך בתולדות המחשבה האנושית שאלה יותר עתיקה ומטרידה מזו הדנה בהכשר החושים והשכל של האדם לצרכי עיוניו. עוד בימים קדומים, כשרק הכסיף המזרח והבבואה של החכמה נגלתה, מתוך עמוד השחר, לעינים, כבר היה הספק מלוה אותה ומלפפתה כצל.

מסקנה מקובלת היא מידי החוקרים הקדמונים : חושי האדם כוזבים. המסקנה הזאת היא משא של פסוקים ושברי פסוקים שנתקיימו בכתבי חכמי היונים הראשונים : פיטגרס (נולד קרוב לשנת שלשת אלפים, קפי למנין העולם), קסנפנס (ג. קצ.), הרקליטוס (ג. רכה.), ודמקריטוס (ג. רצה), והיא היא אבן הפנה בשיטת פרמנידס (ג. רמ), וזינון (ג. רע), וסיעתם. אלה האחרונים רואים את העולם כלו נח וקופא. כל מראה תנועה הוא רק מקסם עינים ודמיון שוא „אוי להם לבריות ש ר ו א ו ת ואינן יודעות מה הן רואות"

הספקנות הקיצונית מצאה לה לשון עזה בשיחות פרטגרס (ג. רפ) והעוררים הסופילטים שהלכו בעקבותיו. הם כפרו בזכות המחשבה לחקר ולדרש בסוד היצירה וההויה, לגשת אל הספינקס העולמי ולמשמש בצעיף חדותיו. כל אדם הם טענו, הוא עולם קטן ומיוחד בפני עצמו, ואין אמת המדה לכל דבר שמחוצה לו בלתי אם מדת עצמו. דעת האדם קצרה מלהשיג את סודות הטבע המסובכים והמרובים, ואם הוא נכנס למחקרי עולם לשפט ולהסיק מסקנות על פי הגיון שכלו ועל סמך עדות חושיו, עלול הוא להעלות רק התאבכות דמיונות שאין להם כל יסוד במציאות. בא פירה (ג. שצה) וחבר את השיחות הסופיסטיות יחד, פירשן והחריבן ושכללן לתורה שלמה, וישב ודרשה בבית מדרש שבנה לשמה בעירו. בתקופה האמצעית של האקדמיה היתה השיטה הפירונית נשנית לרבים בעיר אתונא. החכמים הגדולים ארקיסלאוס (ג. תמה) וקרניאדס (ג. תקמה) היו, בזמניהם, לה לפה, ובעלי אסופות, איניסדמוס (ג. תרעב) וסקסטוס אמפיריקוס (ג. תתקס), חכמי אלכסנדריא, כתבוה לדורות. ככה נתקבלה לבסוף בידי החוקרים הערבים ונעשתה לאחד מיסודות הפילוסופיה המושלמית. (2) בתקופת הפילוסופיה החדשה נתפתחה לשיטה מסוימה על ידי החוקרים האנגלים : טהומת הובס, דזין לק, גיאורג ברקלי ודוד הום.

השיטה הזאת מוציאה את האדם מכלל ידיעה של אמת גמורה. האמת היא רק חותמו של הקדוש־ברוך־הוא. לאדם אי אפשר להבחין בין אמת ושקר, כי גם שכלו וחושיו תועים ומתעים. אולם דעה כזאת עלולה לגרם נזק רב להתפתחותו

(1) חגיגה, י"ב ב'.

(2) רמב"ם, מורה נבוכים, חלק א' פרק ע"ג, הקדמה י"ב, ועוד.

של המדע, ברפותה את ידי העוסקים בו, שרובם דבקים בעיוניהם ועבודתם רק מתוך תשוקה של בקשת האמת. ההכרה בתקלה הזאת עוררה את עמנואל קנט לבא לעזרת החוקרים והחכמים, ועמד ויסד תורת־דעת חדשה, תורה עמוקה ונשגבה המתרוממת כציון ענקי בדרך העיון האנושי. אבל מתוך שגם זו ביסודה נעוצה בעמקי השיטה הפירונית, אינה אלא מפלט לחלק ממחקרי הבריאה. לבו של עמנואל קנט היה דואג רק להמציא לחקירות־מדע מעמד־קבע במקום הארעי של הפילוסופיה הספקנית. להשיג את זה לא תפש את המרובה. הוא תוחם להמחשבה האנושית. תחום ידוע, ומוותר על כל מה שמחוצה לו, ובלבד שבתוך החתום תהיה אפשרות להתפתחות מדע ודאי ומוחלט.

השיטה שחידש הנרי ברגסון, אביר פילוסופי זמננו, היא נסיון לדחות לגמרי את הדעות הפירניות שהיו תמיד כעשן לעינים, ולהתקין מאור להציץ בעדו לתוך כבשונו של עולם. הנרי ברגסון אינו מסתפק במועט. במקום שעבוד המחשבה לחקים לא־יעברו ומצמצומה בתחום ידוע, הוא נותן לה חירות ומרחב־יה. הוא מערב את כל התחומים ופורץ את כל הגדרים. רוח האדם הוא למעלה מכל גבול ו כ ל העולם נתון בלבו.

— ב —

ריבוי המחלוקות בדעות הפילוסופים היה תמיד למקור יאוש לכל העוסקים בחקירות מטפיזיות. הכחשת השיטות הפילוסופיות זו את זו הביאה את פירה לידי מסקנה שכל השאלות הנדונות באותן השיטות הן מחוץ לגבול ידיעת האדם, ועל כן אין טוב לאדם בלתי אם להסיח את דעתו מהן.

הנרי ברגסון אינו מבטל את המסקנה הפירונית. הוא מודה לה בעיקרה, אולם ממתיק הוא את מרורי יאושה. יש לאדם תקנה. החקירה המטפיזית היא מחוץ לגבול ידיעת האדם לפי מה ש ה ו א, אולם היא איננה מחוץ לגבול ידיעתו לפי מה שהוא י כ ו ל להיות.

טעות גדולה טעו הפילוסופים בחשבם, שאפשר לו לאדם למצא אמת מטפיזית על פי עדות־החושים ונמוק ההגיון. האדם הוא מרכז לתנועה, המכוונת לפעולות ומעשים. הוא יליד־החיים וממשיך החיים. כל כחות גופו ונפשו נתפתחו בידי החיים ובשביל החיים ולא בשביל קנין בינה ידעת. (3)

האדם הוא בעל חושים, אולם החושים נתפתחו בו להיות שמשים לצרכי חייו. האדם פועל ונפעל בעולמו וחושיו מודיעים לו את מצבם ותנאיהם של הדברים הטובים לו כדי שיתקרב אליהם ויוציא מהם את התועלת הרצויה לו, ואת מצבם ותנאיהם של הדברים המזיקים לו כדי שיתרחק מהם ומהפסדם. ולפיכך אין החושים מגלים לו לאדם את כל ההויה כמו שהיא בשלמותה. דרכם היא לערטל אותה קטעים, קטעים, להבליט מקצת, ולהשקיע מקצת ולגלות את כל החומר הממלא את העולם כשהוא טבוע בחותמם המזויף. (4).

האדם חונן בכח זכרון, אולם גם כח זה נתפתח בו רק לעזר לו במלחמת החיים. כשהאדם נתקל בחזיון חדש. שאינו יודע מה טיבו; כשהוא מסופק אם הוא צריך להתקרב אליו או להתרחק ממנו, מיד בא

(3) חומר וזכרון, פרק א׳.

(4) בכלל התעת החושים הוא גם מושגו של „מקום" כדבר מיוחד ונבדל המשמש בית קבול להחומר — חומר וזכרון, פרק ג׳, ועוד.

הזכרון ומעלה לפניו דברים דומים להנידון, ועל פיהם הוא קובע את מקומו וערכו. שאר הדברים שהיו ידועים לו בעבר, אם אין להם כל דמיון ושייכות אל ההוה, הם שקועים בתהום הנשיה. (5)

האדם הוא בעל־שכל. וגם השכל התפתח בו לצרכי קיומו. השכל הוא מתורגמן החושים. הוא גובה עדותם ומטעימם בטעם ההגיון. בעזרת היקשין וכללים, הוא מתיר את פקעת־הפרטים, בוחן כל רמז ומבין דבר מתוך דבר. על יסודות כאלה נבנו כל החכמות השמושיות לתועלת האדם. (6)

ונדול הוא האדם משאר בעלי־החיים, שהתפתח בו כח המחשבה, הנותן לו היכולת להעמיד במשפט את כל גילויי החושים, מבלי היותו נפעל מהם כמכונה, שאין בה הכרה עצמית. אולם במקום שאתה מוצא גדולתו של האדם, שם אתה מוצא גם קטנותו. הכשרון לדעת עצמים חיצונים שונים מתוך הרגשה פנימית, לא מתוך הכרה שכלית, התפתח בשאר בעלי־חיים במדה מרובה מאשר באדם. מתוך הרגשה עורת כזאת יודע היתוש, למשל, לכוון את עקיצותיו במקומות מיוחדים בגוף הנפגע ולהביא לידי תוצאות כאלה שהאדם יכול להוציא רק בעזרת מדע עמוק, שנתפתח ונשתלם אחרי למוד ועיון במשך דורות רבים. (7).

הסתכלות השכל היא חיצונית. מתוך בדיקה בסימנים חיצונים משתדל האדם לעמד על סוף תכונת נושאיהם. הוא דן מן החיצון על הפנימי, מן הצנור על הזרם המפלח בתוכו. אבל לא זוהי הדרך המוליכה אל ידיעת האמת.

אולם עוד לא אבד סברו של האדם ועוד לא בטל סכויו. עדיין יש לו תקנה. האדם יכול למצא את האמת מתוך הסתכלות פנימית, מתוך מבט פנימי, שאין לו דמות פניה עצמית, המכיר בעצמו ומוכשר להתעכב במחשבה על הדברים הנידונים דרך הנבואה. „השפע שופע באמצעות ולהרחיבם בלי גדול" (8) לא כעולם קטן ונבדל, לא כזר המסתכל מן הצד, רק על ידי שתוף פנימי, רק בבטלו את עצמו כטפה בזרם החיים, יכול האדם לעמד על סוד כ ל החיים. כאשר יצליח לצרף אל כח־מחשבתו וכשרון־נתוחו גם את הכשרון של ידיעה תכופה, הבוקעת כברק מתוך הרגשה פנימית, אותו הכשרון שנתפתח במדה מרובה בשאר בעלי־חיים, רק אז יהיה האדם מוכשר להכנס מאחורי הפרגוד של החיים ולהסתכל בעצם ההויה.

על ידי התפתחות שכל האדם לשמש לצרכיו אבד ממנו הכשרון של ידיעה הבאה מתוך הרגשה. ועל האדם לחזר על אבדתו.

— ג —

וכשנבא להשוות את תורת־הדעת של הנרי ברגסון לזו של הרמב"ם, נמצא שהראשונה דומה הרבה להאחרונה.

רבינו משה בן מימון אינו משפיל, כדרך שברגסון עושה, את ערך שכל האדם. הוא אינו רואה כל פגימה בשכל האדם מצד עצמו. הוא סובר ששכל האדם מתחילת ברייתו מוכשר למצא את האמת הגמורה, לחשב ולמצא פתרונים לכל רזי העולם. אבל אם הרמב"ם חולק על הפילוסוף העברי של דורנו בהלכה, דעותיהם שוות למעשה. אמנם „אדם הראשון היה גבוה מארץ עד לשמים" אבל „כיון שסרח הניח הקדוש־ברוך־הוא את ידו עליו ונתמעט".

---

(5) שם, סוף פרק א', ועוד.

(6) שם, ד', ועוד.

(6) שם, ד', ועוד.

(7) התפתחות בזואת, פרק ב'.

(8) שם.

(9) משעה שנשקע שכל האדם בחומר עכור, כבה אורו. החומר מחיצה גדולה הוא. כענן וערפל הוא סביב לאמת ומונע השגתה. (10) גבול יש לשכל האדם שנתעכר מהחומר. השמים שמים לה׳, ורק הארץ נתן לבני אדם. אפילו אריסטל, ראש הפילוסופים, אינו יוצא מן הכלל. כל מה שאמר בכל הנמצא תחת גלגל הירח עד מרכז הארץ הוא אמת בלי ספק, אבל דבריו במה שלמעלה מגלגל הירח אינם אלא כדמות מחשבה וסברה. (11) ולא זה בלבד, אלא גם חכמי התלמוד הקדושים אינם למעלה מן השגיאה, כשהם סומכים בחקירות פילוסופיות רק על השכל. (12)

האדם יכול להשיג „השגות עיוניות בלא ספק" רק אחר שהתפתח בו, על ידי עמל ויגיעה בדברי חכמה, „כח דברי" גדול, המכשירהו להיות נצוק להשפע העליון השופע ממקור דעת אמת. זוהי השכל הפועל על הכח הדברי תחילה ואחר כך ישפע על כח המדמה. (13) זה מעניק עליו השגות שלא תבאנה אליו „מן החושים ומה שלא ישיג בהקדמות ותולדה ומחשבה". (14) מעין דעת האדם נובע משני צדדים, מצד השכל ומצד הדמיון. החכמים בעלי העיון מקבלים רק את שפע השכל. וכששפע השכל מצטרף אל שפע הדמיון „על תכלית שלמותם ביצירה", מופיעה הנבואה ומה שנעלם מגדולי החכמים, מתגלה לנביאים.

ובזה אנו מוצאים את הדעה של הרמב"ם מתחדשת בשיטה הפילוסופית של הנרי ברגסון.

(9) חגיגה, י"ב א׳.
(10) מורה נבוכים, ח"ג, פרק ט׳.
(11) שם, ח"ב, פרק כ"ד.
(12) שם, פרק ח׳, ועוד.
(13) שם, פרק ל"ו.
(14) שם, פרק ל"ח.

גם הנרי ברגסון סובר, ששפע הדעת שופע ממקור אחד ונמשך לצדדים שונים. החיים אינם מתוים שביל יחיד ככדור מוצק, הנזרק בקנה. מהלכם דומה יותר לקליפת מפץ, שפתאם היא מתפוצצת לשבבים קטנים ואותם השבבים חוזרים ומתפוצצים שוב לרסיסים". (15).

השבילים הראשים של החיים הם שנים: שביל של הרגשה ושביל של בינה, או כמו שהרמב"ם קורא להם: דמיון ושכל. וכדי לדעת את החיים כמו שהם, צריך אתה לרדת לסופם, להגיע אל המקום, שבו לא יפרדו עוד לשבילים ושבילי שבילים.

ואף כי ברגסון קובע את ההרגשה הפנימית ליסוד ידיעת האמת, מודה הוא כי הבקיאות בחכמת הטבע היא תנאי עיקרי לקנין הכשרון של הסתכלות פנימית, כמו שהיא תנאי עיקרי להשגת מעלת הנבואה, לפי שיטת הרמב"ם. (16) „אין אנו משיגים מבט פנימי לתוך המציאות רק אם רכשנו לנו את אמונתה בנו על ידי התחברות ממושכה עם גלויה החיצונים. יש לערבב צבורי ידיעות עד שמובטח לנו שכל הדעות הקדומות, שהמסתכלים עלולים להכנים שלא מדעתם לתוך הסתכלויותיהם, תבטלנה אלה את אלה". (17)

זוהי תמצית תורות-הדעת של הרמב"ם ושל הנרי ברגסון.

השאלה היא: האמת מאין תמצא?
מתוך נבואה! — משיב הרמב"ם.

מתוך הסתכלות פנימית! משיב הנרי ברגסון.

מסקנה אחת בשני סגנונים.

(15) התפתחות בוראת, ראש פרק ב׳.
(16) מורה נבוכים, ח"ב, פרק ל"ב.
(17) הקדמה למטפיזיקה.

הרב שמואל ק. מירסקי

שיחות ומדרשות

א. כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו'.

כבר אמרו, שאנטישמיות אין פירושה שנאת ישראל, כי אם תורה הבאה להצדיק את זו. דבר הלמד מענינו הוא, שמוצאה מגרמניה, ארץ המופת ל„תורות". ואף עמנו חובב ה„תורה" לא נמנע מקבל „תורה" זו. על כל גל וגל אנטישמי רגילים היינו להצדיק עלינו את הדין, ולומר: אשמנו מכל עם בושנו מכל דור. אם כה יאמרו: דתיכם שונות מכל עם, ובעם הארץ לא תתבוללו, יצא דבר מנהיגינו אל העם: התבוללו ובולו הגוי לא נכסף. ואם כה יאמרו: הן הארץ תמלא אתכם, ובכל אמנות ואומנות תשלחו ידכם, מיד ימהרו יועצינו לקרוא: לך עמי בוא בחדריך. אם יצא דבר האנטי שמיים לאמר: נרפים אתם ובמלאכות קלות נפשכם חפצה, נקום ונטיף לעבודה קשה ועמל כפים. אך אם ברעיון העבודה תדבק נפש הנוער הישראלי, ושונאינו ומנדינו יתנונו לחמרנים ולמרדנים, נענה מיד אחריהם: אבל אשמים אנחנו . . . עד שעמדנו, לבסוף, על סוד מעגל קסמים זה: גלות. ובא הרצל ז"ל ורתם את גלי שנאת העולם לעם העולם לגלגלי התנועה הלאומית.

אבל הוא לשנאת ישראל נתכוון, ואנו—לאנטישמיות. הגלות אינה עונש אמרנו, כי אם חטא. ברם, לא רק את הגלות, כי אם את חיי הגלות חשבנו לעצמנו לחטאה. כל המדות המגונות שמנו בנו חכמי הגויים חזרנו ומנינו אותן בעצמנו כאמתות שאין להרהר אחריהן. ולפיכך נתחזקה בנו השאיפה הגדולה להיות ככל הגויים. ושאיפה זו הונחה ביסודו של החנוך הלאומי בא"י כבארצות הגולה.

הדברים עתיקים, משום חדוש אין בהם. אך כל עצמה של השיטה הזאת חדשה היא אצלנו, ולא שערוה אבותינו. בימי שיבת ציון לפנים, עת עורר הנביא את עמו לעקירה מן הגלות היו קסמים אחרים בידו. ידוע ידע כי לחדשות בל נעשו עוד בארץ הוא קורא. ההימיר גוי את ארצו החדשה, שבנה בה בתים וישב, ונטע בה גנות ואכל את פריהם, בארץ ישנה ועזובה שממנה יצא? הן חזון־בלתי־נפרץ וכח לא־אנוש דרושים למפעל זה, ולא ביד הקריאה „ככל הגויים בית ישראל" לחולל את הפלא. הוכח הוכיח, איפוא, הנביא את העם. אך לא על היותו שפל מכל העמים, כי אם על אי יכלתו להתנשא מעליהם. לעוורים ולחרשים דימה את אלה שלא יכלו לראות את האור החדש שעלה על ציון ולשמוע את קול הגאולה המנסר. אבל תוך כדי דבור קרא: מי עוד כי אם עברי וחרש כמלאכי אשלח.

ברוך שבחר איפוא במשנה קצרה זו שלמעלה, כפתיחה למסכת „אבות".

ביסודה של זו הונחו דברי הנביא ישעיה: ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. בפסוק זה סיים הנביא המנחם את קריאתו הגדולה: קומי אורי כי בא אורך. צדיק הוא עמנו מכל ההאשמות שטפלו עליו אלה שאת חליים נשא ומכאובם סבל. אף עצם רצונו האדיר

ל ר ש ת ל ע ו ל ם את ארצו העזובה, יעיד על דבר האלהים הנסוך בקרבו. לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

ותנא אקרא קאי. באו בעלי ההלכה וגיבשו את הרעיון התוסס והמפעפע באמרה נבואית זו, למטבע הלכתית קצרה ושנונה: כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. גם בגולה אין עמנו גרוע מכל העמים, ואין ההדמות אליהם שאיפתו. בין עמי „העולם הבא" יש לו חלק משלו. ולא משלחן אחרים הוא צריך לזכות.

ב. שלמים.

על שלשה עמודים רוב מוסדות החסד בימינו ובמקומנו קימים, על בנקטים נשפים וסעודות רעים. יש גם ימים מעטים בשנה, שבהם עוד, באים המונים לבית התפלה. נזכרים ונעשים ימים אלה, אף הם, לימי השמעה על שקלים. אבל ימים אלה מקראי־קדש הם ורבים מקימים את הנאמר על „הולך לבית האלהים"; טוב אשר לא תדור. וגם הנודרים, אין כלם יורדים לסופו של המקרא: את אשר תדור שלם. נמצא, כי בנקטים נשפים וסעודות, שבערבי החול, הנם האמצעי הטוב והמועיל ביותר לאסף כספים. כי בוצינא טב מקרא. וטובה נ ד ב ה „ב ה ר י ז ה" מנדר.

אבל מוסדות חנוך ותרבות חוככים לעתים בדבר. עסקניהם של אלה עושים מה שעושים כאילו כפאם שוד. נראה להם כאילו היו עושים בזה את קדשם חול. וליצני הדור אומרים: אין משיח לישראל שכבר א כ ל ו ה ו בבנקטים. זול להם ופרוץ להם, אמצעי שכיח זה לאוסף כספים ואין את נפשם להשתמש בו.

הדין איפוא עמהם. אילו זכינו היו בודאי מוסדות כאלה מתקימים קיום של כבוד, ולא היו נזקקים לאמצעי תעמולה כגון אלה.

ואולם עצם הסעודה בצבור, והרמת חלק ממנה לדבר שבקדושה אינן מן הדברים שיש לדרשן לגנאי. ואם נרצה נאמר, כי זו אינה אלא קרבן השלמים העתיק בלבוש דורנו. ואל יהיו „קדשים קלים" אלה קלים בעינינו. חיבה יתרה היתה נודעת להם בעמנו מעולם. ויש שאמרו: לא קרבו שלמים בימי נח (זבחים קט"ז ע"א) רעיון השלמים צמח על קרקע תרבותנו מתחילתו. כי אף בן נח הנהרג על פחות משוה פרוטה, מסוגל, אולי, להקריב קרבן העולה לד', מאחר שגם לו וגם לאחרים לא יהיה מזה. ואולם קרבן העושה שלום בין חלק גבוה, חלק כהן וחלק בעלים זר היה לו. לכך דרושה מדרגה גבוהה של תרבות. ואמנם אכילת האדם את לחמו בצבור, ותרומתו ממנו לקדש, מעלה את עצמו מתחום אנכיותו ומגדלתו ומרוממתו על מעשי החולין שלו.

ואם ילחשנו אדם לומר כי מוסדות החנוך והתרבות בדורות שעברו לא נזקקו לאמצעים כאלה, נענה לו בלשון חכמינו, בדברם על הצרך להרחיב את מקום הקרבת קרבן השלמים במזבח הבית השני, לעומת זה של הראשון, התם אש של שלמים מסייעתם, הכא אין אש של שמים מסעיתם. בטלו קרבנות, אבל תורת קרבנות לא בטלה, ותורה היא, שלמוד היא צריכה גם בימינו.

—o——o—

יצחק הלר

לאומיות ובין לאומיות

המהומות המתהוות עכשו באירופה הן מענינות מאד בזה ששוב העלו על הפרק באופן בולט את שאלת הלאומיות על כל פניה וצדדיה, כגון זכות המיעוטים הפוליטיים, רודנים, וכו'. בשעת מלחמה דפלומטית כגון זו המתהווה עתה, משתדל כל בא־כח להרים על נס את כבוד עמו הוא, ובתור תוצאה של השתדלות זו מתעוררת השאלה: לאומיותו של מי תהיה המתגברת והמנצחת על האחרות? מלחמה כזאת מוכרחת לבוא מטעם זה: פעם שעם מברר לעצמו את מהלך חייו ודרישותיו ומשיג אותם, הוא מסתכל מסביבו לראות את מצב יתר העמים. ואם למשל הוא רואה מצב שבלתי נוח לו, בין מטעם פחד שלא תאנה לו רעה ממצב זה ובין מטעם רצון כיבוש, הוא מחליט בחסדו הטוב להטיף ולהורות דרך לחברו ומשתדל לשכנעו שיראה עין בעין עמו בהשקפת עולמו הפוליטית. ואם ההטפה במלים איננה משפיעה למדי, הטפת הזרוע לא תאחר לבוא. (מוסוליני בחבש).

אבל באש השאלה הבוערת הזאת יש אור אחד שאפשר מזכה את כל התבערה, והוא הבין־לאומיות. מלחמות אינן מכריעות בהחלט את כף המאזנים הפוליטיים לצד אחד מפני שכל התהפכות חדשה, קטנה שתהיה, עלולה להפריד בעד שווי המשקל המנצח היום הוא המנוצח מחר ולרוב פעמים המנצח מפסיד אפילו בשעת נצחונו. אפילו הלאומיים הקנאים ביותר מכירים את הרעיון הזה ומתוך כך מכירים גם כן שיש דרך לאיזה מעצור, איזה כח מעכב בעד פריצת גדר על ידי עם זה או אחר השואף למשול בחבירו.

ובין־לאומיות היא אשר יכולה לשמש בתור הכח המעכב הדרוש. הפועלים בכל הארצות שלהם נוגעת המלחמה ביותר מתחילים להוכח שהם נלחמים באנשים הדומים להם בדם השוטף בעורקיהם ובמח והגידים אשר בגופיהם, ושרק בדרך מקרה קטן של לידה הם שונים זה מזה. אפשר הכרה זו תקלה בעיניהם את הנצחון והשאיפה לכיבוש. ואם יטיפו המנהיגים בעזרת התעמולה על דבר תפארת הנצחון, והסכנה הצפויה לעם מטעם האויב, ישיבו הפועלים: הבין־לאומיות מלמדת לנו. שאדם יכול לחלק על דעות חברו פוליטיות בכלל). כאות נפשו, אבל רק כשהחלוקה היא במלים לבד היא עומדת בקו הצדק; ומיד שהוכוח יוצא מגדר הדבור ומתרחב אל שדה הנשק יש סכנה צפויה לאנושיות. בדרך זו יכולה הבין־לאומיות לשמש בתור כח המאחד את העמים והמעכב בעד עריצות עם אחד נגד חברו.

במאמר הזה רצוני לעמוד על הפרובלימה של לאומיות ובין־לאומיות מכמה וכמה צדדים.

א) המקום שהן מתלכדות.

ב) המקום שהאחת מתגברת על השניה.

ג) המקום ששתיהן נפסקות.

א. המקום שהן מתלכדות

שני הכחות האלה, לאומיות ובין־לאומיות, מתלכדות בשעה שיש לעם שתי שאיפות — אחת, להגדיל את ההכרה הלאומית בארצו הוא. ושתים — להוציא את הגדלת הכרה זו מהגדר הצר של גבולי הארץ עצמה ולהרחיבה לעולם כולו.

דוגמא למצב כזה היא רוסיה. שם ההכרה הלאומית איננה מצטמצמת בד' אמותיה של רוסיה עצמה — הקומוניזמוס שבמדה ידועה משמשת נובלת ללאומיות שם, שואפת לצאת לעולם הרחב ולרכש לה נפשות בין יתר העמים. כשלאומיות מתהפכת למרד נגד מצב כלכלי — הקפיטליזמוס — היא יוצאת כבר מהמצב הרגיל שאנו מיחסים להופעה זו; מפני שאם הקפיטליזמוס היא בין־לאומיות ומשותפת לכל העמים, אז הכח הנלחם נגדה — וכאן הכח שכנגד הוא לאומיותה של רוסיה — מן ההכרח נעשה לבין־לאומי ומשותף לכל כח אחר הנלחם נגד הקפיטליזמוס. באופן כזה יש לנו לאומיות אשר מעוררת במאמיניה את ההכרה שהם בני עם אחד ומשותפים לרעיון אחד, ובאותה שעה מזכירה להם שרעיונה משותף הוא לכל הארצות. כך יוצא שרעיונם הלאומי איננו מצטמצם בארץ עצמה אלא משותף הוא לכל הארצות, יוצא שהם לאומיים ובין־לאומיים בבת אחת.

עוד דוגמא (אבל יותר מלאכותית) להתלכדות שני כחות אלה היא ארץ קוסמופולית כמו אמריקה. אני אומר „מלאכותית" מפני שברוסיה התלכדות זו היא שאיפה ויצירה של עם אשר מלפנים היה לאומי אדוק ועכשו נהפך למזיגה של לאומיות ובין לאומיות, ואמריקה מכילה שני כחות אלה לא מרצונה היא אלא מטעם שהיא צעירה ועדיין לא היה לה זמן לאחד את הזרמים הלאומיים השונים לשם מטרה אחת, אעפ"י שמזמן נעילת ההגירה מבצבצת ועולה הלאומיות הקנאית ומאפילה על נאורותה המפור־סמת.

דוגמא מיוחדת במינה (אבל ג"כ מלאכותית) של התלכדות אלה הכחות היא העם היהודי. אני נזהר מאד ומשתמש במלה מלאכותית מפני שהיהודים הם בין־לאומיים יותר מן ההכרח מאשר הרצון. לעם אשר נדחף ממקום למקום אין הזדמנות לפתח ולברר לעצמו דעה מוצקה בנוגע ללאומיותו הפוליטית האמיתית. אצל הרוסים הבין־לאומיות היא אידיאה חיובית אשר נוצרה על ידי העם עצמו, בשעה שהיהודים, כשנתנה להם הרשות להשתקע בארץ בשויון זכויות נעשו יותר לאומיים מהעם שבו שכנו. סכום הדברים: לאומיות ובין־לאומיות מתלכדות בעם כשהעם ממזג את שני הכחות האלה באופן חיובי ומרצונו הוא, ולא כאשר מניעים מלאכותיים מביאים אותו לידי כך.

ב. המקום שהאחת מתגברת על השניה.

1. לאומיות על בין־לאומיות.

ברוב העמים המתקיימים היום אנו מוצאים מצב היסטורי כזה: במשך דורות רבים התפתחו ממצב של שבטים נודדים בלי שום תכלית להאחדות חוץ מהגנה הדדית, למדרגה של חברה המכירה והמחוברה על ידי קשרים של לשון, ארץ, ואידיאלים. בחברה כזו ההכרה הלאומית, אשר התפתחה במשך מאות בשנים, היא הכח והדוחף העקרי לחבור העם. ואעפ"י שהכרה זו יש בה די כח בפני עצמה לאחד את העם, בימינו אלה נוצרו תנאים חדשים המהדקים את הקשר הזה עד לבלי הנתק.

המקום שהלאומיות מגיעה לשיא גבהה הוא הארץ הנמשלת על ידי דקטטור. הסבות לכך הן אחדות. ראשית, כל מעשי המושל, באיזה שדה שהיא, יש להם מטרה אחת: להגדיל את ההכרה הלאומית בין מאמיניו. הוא פועל תמיד במחשבה זו: באיזה אור תשקיף פעולתי זאת על ההכרה הלאומית. אם הוא מטיל מסים כבדים, זהו לקבל כסף לארגון האומה כלפי כחות חוץ, אם הוא אוסר אסורים על חופש הדעות הדפוס והדבור,

זהו לעכב בעד הריסת הממשלה על ידי אויבי פנים. אם מצב כזה תופס בארץ אי אפשר אחרת־הלאומיות מוכרחת להתגבר על הבין־לאומיות, אפילו אם מנינים לאחרונה.

לחנוך יש הרבה מעלות, טובות ורעות, על הטובות אינני בא לדון כאן, אבל בין הרעות יש אחת שרצוני לעמוד עליה, והיא הגברת הקנאה הלאומית. לאומיות היא ענין של חנוך. יכולים להעביר יליד אמריקה לצרפת ושם ללמדו שהעם הצרפתי הוא המצוין בין כולם, וכל המתנגד לדעה זו ראוי להרג בכל מיני אכזרות. מפני שכך חנך, הילד יאמין באמתות הדברים האלה, מפני שעדיין אין לו השכל להבחין בצדקם או ברשעתם, ואחרי שהוא גדל כח הבחנה שלו מטושטש מטעם חנוכו המיוחד. עם שנטעה בו לאומיות קנאית יכולים להוליך שולל ולהביאו לידי כל מיני אכזריות. והפלא שלא רק לא יכיר באכזריותו אלא אפילו יאמין שמעשיו הם צודקים. היוצא מזה: החנוך הוא כח חזק מאד בהבכרת הלאומיות על הבין־לאומיות.

יש עוד שלשה כחות, אשר לרוב הם פועלים כאחד. להגדלת ההכרה הלאומית והם: התעמולה, השאיפה לרכישת קולוניות, ויוצרי כלי התותח. השאיפה לרכישת קרקעות באה מכמה סבות: הצרך לשווקים חדשים, לחמר בשביל בתי־החרושת, ולמקום התישבות. ומכיון שצרכים אלה אינם מיוחדים לעם אחד. בשעת ההשתדלות להשיגם יארעו מאורעות של התנגדות בין העמים. מצב כזה הוא קרקע מוכשרת לתעמולה לשם הגדלת ה„אני" הלאומי ועלול לגרום מלחמה. ולכן שלשת הכחות הנזכרים למעלה הם עוד אמצעי להבכרת הלאומיות על הבין־לאומיות.

ד. בין־לאומות על לאומיות.

המקומות שהבין־לאומיות מתגברת על הלאומיות הם נזירים וכמעט בכל פעם מלאכותיים מפני שהמון האנשים הם לאומיים אדוקים, אם לא מטעם הכרה פנימית אז לכל הפחות משום שכך חנכו. עוד פעם משמשים לנו היהודים דוגמא. חברה זו מבכרת את הבין־לאומיות על הלאומיות, אפשר יותר מן ההכרח מהרצון, מפני שרק באחדות העמים תוכל לראות את שחרורה מבזיון.

אפשר בין העמים הקטנים המתקיימים רק בחסדם של חבריהם החזקים מהם החשק לאחדות האומות הוא פחות או יותר. אבל אי־אפשר לאמר בבירור אם השקם זה נודע מאהבה לשלום או מפחד שמא יבלעו על ידי העמים הגדולים. אפשר מאד שהפחד הזה הוא סבה מכרעת ברצונם שתתקיים החברה הבין־לאומית.

ג. המקום ששתיהן נפסקות.

כמעט שאין מקום וזמן שאין אחד משני הכחות האלה פועל, אבל יש פעמים ששניהם נפסקים מטעם כחות גדולים אפילו מהם. יש נמנים שהאיש יוצא מהגדר הצר של גזע ולאום אל ההיקף הרחב של ישותו בתור אדם בעל חיים ובעל זכות לחיים. כאשר איש רוצה להשתכר במשרה ממשלתית, יש לממשלה זכות לשאלו על דעותיו הפוליטיות אבל איש הטובע בנהר אינם שואלים על גזעו. ראשית מצילים אותו ואחר כך דורשים לסבת נוכחותו באותו מקום.

הדת האמתית איננה מבדילה בין אדם בן אומה זו או אחרת. לדת האדם הוא חשוב באשר הוא אדם ובפניה נפסקים הרבה כחות, וביניהם הלאומיות והבין־לאומיות.

שני הכחות שעמדתי עליהם חשובים מאד גם לעמים המיוחדים וגם לעולם בכלל, מפני שעל התמזגותם הנכונה תלוי המצב העתידי של העולם, ועל פיהם יחלט הדרך אליו ינטו העמים — דרך השלום או דרך האנדרלמוסיה.

מאת מרדכי זלדנר

כיצד שרים עכשיו בגרמניה

מולדת,
ארץ יפה היתה לי,
גם לי —
ונשאו שם לרום
חסיני אלון
וסגלות־חן שם צבו לי,
גם לי —
האין זה אך חלום ? (1)

ככה שר לפני דורות אחדים המשורר הינה על ארץ מולדתו וככה שרים מאות ואלפים גם בימינו אלה על ארצם האהובה והעזובה ארץ גרמניה. והנה הגיעה אלינו הידיעה, כי הממשלה בגרמניה אסרה לפרסם את השיר הידוע והמפורסם בכל העולם, והאהוב על כל דוברי וקוראי גרמניה — „לורליי" עם שם מחברו, כי הלא הוא היהודי היינריך הינה. אמנם לא אסרו עדין להדפיס את השיר או שלא לשיר אותו כלל, כי השיר הזה נעשה כבר לשיר עממי, ולכן גזרו רק על פרסום שם המחבר, אשר את ספריו כבר שרפו באש. כן, את ספריו שרפו באש, אבל אותיותיהם פרחו באויר ונשארו בלב העם ועל שפתיו. כנראה גם מושלי הבליעל, עם כל גזרותיהם ותכסיסיהם, לא יכלו לגזור על כל העם הגרמני שישכח לפתע פתאום את שיריו אשר שר זה יותר מארבעה דורות, שירים, אשר כל ילד גרמני שר מימי ילדותו עד סוף ימיו.

גם בימי הזעם האלה אנו שומעים בבתי גרמניה בשבת אחים גם יחד את החרוזים הידועים והנעימים עם המנגינה הנונה :

לא אדע מה פשר הדבר,
מדוע כה עצב אני,
אגדה מדורות העבר
לא תתן דמי לי (1)

אבל קולותיהם של חילי היטלר הצועדים ושרים בשורות חרוזים אלה חודרים אל

תוך הבית פנימה :
עורי גרמניה ממרירות חלומך !
אל תתני ליהודי מקום בקרבך !
כל העושקים האלה נגרש מתוכנו,
יהודים, אל תדרכו על סוף ביתנו.

ואחריו נשמע הד השיר :

לכן, אנשי חיל, צעירים וזקנים גם יחד,
קחו את כלי־זינכם !
כי היהודים הנבלים מטמאים את ארצכם.

בספר השירים של הנאצים אנו יכולים למצוא הרבה פנינים יקרים ממין זה. הם שרים על כליון ואבדון, על בוז וקלון לעם העברי. מלחמה להם עם היהודי מדור דור. שירים כאלה מלמדים עתה בבתי ספרם ומכינים את התלמידים שישירו אותם בתהלוכותיהם בכל עת ובכל זמן. ומה יעשו איפוא מורי ומחנכי צוררי ישראל עם חרוזים אלה אשר כבר רגילים בפי כל גרמני מטף ועד זקן, הלא הם הבתים הידועים של המשורר בן־אלמות הינה :

דומה את לפרח
ליופי, חין ותם ;
אתבונן בך, ותוגה
מתגנבה ללבי דם.
את ידי בתפלה אחפץ
עלי ראש לך שים :
„נצר־נא אותה אלי,
ליופי, תם וחין". (1)

האם באמת יצליחו אנשי בליעל אלה להשמיד את „ספר השירים" מקרב העם ? היעלה בידיהם לשרש את כל היופי בשירת גרמניה ולמלא מקומו בשירים ואידיאלים ממין זה : „כשדם עברי יזרום מהמאכלת רק אז מה טוב יהיה לנו" או נוסח אחר : „הנה מוכנים הגדודים ללחום נגד בני עם זר, רק כשפגרי יהודים יתגלגלו בחוצות רק אז חפשים נהיה". היאומן כי בני עם שילר ולסינג, וביחוד הראשון, זה המשורר הלאומי והאהוב ביותר, כבר שכחו את שירו הנעלה אל הגילה" אשר בו שפך את לבו על אחדות האנושיות ואהבתו אל כל בני אדם :

הנשאו בני איש ! גילו ושמחו
כל מלוא תבל מרי שיח שכחו
אתי ! על ראש ככבים, שמחה בנו,
שמה חביון־יה אב אחד לנו. (2)

וחרוזים אלה הלא שרים גם כן בנעילת הסמפוניה התשיעית של בטהובן. האם יחרימו את בטהובן ואת המוסיקה שלו כמו שהחרימו לפני שבועות אחדים את המנגיה המפורסמה של מנדלסון שמנגנים לחתונה ? נכדו של משה מנדלסון שלנו שבחייו ובמותו היה נוצרי, השיבו אל חיק אבותיו אחרי שעברו כמעט מאה שנה למותו. אם כן כל המנגינות היפות וכל נגוניו הנעימים, שכתב לשירים מפורסמים אסורים איפוא מהיום והלאה כנראה להשמע בבתי הגרמנים. ובלי שום ספק יחרימו כמו כן את האפירות וההלחנות של המלחינים העברים מייערבער, אפענ־באך, מאלער ושיינברג, והמנצחים היהודים ברונא ולטר, קלמפרר, קלייבר ועוד, הם הלא עזבו את גרמניה מכבר. חבל, חבל, על עם זה אשר במקום לשיר מהאינטרמצו הלירית :

על כנפי מנגינה מענגות
אנטלך, חמדתי, כעוף,

אשאך אל שמדות הגנגס
שם תרתי לי מקום טוב. (1)

הוא מוכרח ללמוד ולשיר שירים מסוג זה :

שנים רבות עברו, העם משעבד ועשוק
רשעים ויהודים אספו הון
ורבים הקרבנות הפילו.

או נוסח זה של השיר „עורי גרמניה"

שאון, שאון, שאון, שאון, שאון !
הפעמונים מצלצלים
מראשי המגדלים ! צלצלו עד יברקו
ניצוצים, היהודים
הופיעו לרכש את ארצנו, הריעו עד יאדימו
עבותים מדם,
שרפה, הרג, וחנק מסביב, עד תרגז
הארץ משאון
ורעם הנקמה.

ומי יודע אם עדין רשאים ילדי גרמניה לשיר את שירי הינה המלאים ריתמוס כמו שירו הידוע „הגרנדירים" :

שני גרנדירים מארץ השבי,
מרוסיה שבו צרפתה,
כי באו לאשכנז פרצו בבכי
וראשם הורידו למטה.

אנו רואים איפוא מן הדגמאות הנ"ל את סוג השירים אשר שרים עכשיו בחוצות גרמניה. בספר השירים של הנאצים שבא לידי לפני זמן קצר אין אף שיר אחד מאת משוררם היותר גדול והיותר מפורסם בכל העולם, י. ו. גיטה. משורר וסופר גאוני זה שכתב את „פאוסט", משורר אשר כמוהו לא קם לפניו או אחריו בספרות הגרמנית, משורר אשר העשיר את השפה הגרמניה בשיריו המצוינים, משורר זה אינו נכלל בספר השירים של מעריצי גרמניה, גזעה ותרבותה. לשוא נחפש בו את השיר הנפלא :

התדע ארץ, אי עצי הדר יפרחו,
בין צאלי חרשה פרימו יזרחו. (3)

נתבוננן אך לשוא למצוא את הבלדה הדרמתית „שר היער" :

מי אחר עם סער וליל עד כה ?
זה רוכב האב ובתיקו בנו. (4)

גדול הוא הכאב. כל יהודי גרמני וכל גרמני אנושי שעזב את ארצו יודע ומרגיש מה עמוק הוא הפצע בלב. הוא מרגיש כמו שהרגיש לפניו היהודי הינה בשירו :

לו ידעו הפרחים התמימים
מה עמוק הפצע בלב
והיו מקוננים עמי
להקל ממני הכאב.

אמנם אלפי היהודים והגרמנים שעזבו את ארץ מולדתם הן עדין קשורים אליה בכל לבבם ובכל נפשם ומאמינים הם באמונה שלמה בביאת הקץ לממשלת הזדון ואת העיר ברלין שעזבו, זו העיר הקוסמפוליטית ומרכז התרבות, היתה עכשיו לעמק הבכא כמו שהתאונן הינה גם בימיו הוא על ברלין וקרא :

ברלין ! ברלין ! הוי עמק־בכא את,
אין בך אלא אימים ומצרי־שאל לבד.
האופיציר מהיר־חמה לא יאמר בכעסו די ;
מאוסים בה החיים לאשר בקרבה חי. (1)

שנים רבות עברו מיום שכתב המשורר את החרוזים האלה אבל השנאה לעם העברי שבניו פעלו ויצרו כל כך הרבה בספרות הגרמנית נשארה עוד ביתר עוז ותוקף מאשר היתה בימי הינה שזכרו חפצים מושלי רצח למחוק מלבות העם ; אבל בטוחים אנו כי בדור אחרון, גם באבוד שריד לשירי היטלר ועדתו וזכר לערמת האכזרים, שירי משוררנו עוד יהיו ונגלו שנית לעיני כל העולם.

---

(1) מתוך „ספר השירים" של הינה, תרגום י. קצנלסון.
(2) תרגום לטרים.
(3) תרגום מ. ד. דנציגר.
(4) תרגום י. פיכמן.

—o—o—

מאת יעקב קבקוב

יעקב קלצקין

בשביל הקורא העברי המוצא ענין בפלוסופיה ובדברי עיון מסתיימת תקופת המחשבה המקורית הישראלית עם גבירול, הרמב"ם וקרשקש. עליו לגולל את דפי ההיסטוריה אחורנית אל ימי הבינים, שהיו תקופת אור והשכלה לעם היהודי, בכדי למצוא פלוסופיה עברית. מאז, ועד עתה, פסק זרם המחשבה הפלוסופית הישראלית, ואנשי מחשבה גדולים הראויים להכנות בשם „פלוסופים עברים", לא קמו בישראל. אין זאת אומרת כי העם היהודי הוא נטול חוש הפלוסופיה. ההגיון לא יסבול את הנחת הכלל הזה בשעה שכל העולם כולו מוקיר את שפינוזה ומתאבק בעפר רגליו. גם בימינו אלה תופס פלוסוף יהודי מקום חשוב בשורה הראשונה של הוגי הדעות — אנרי ברגסון. אך ספרות מחשבה בעברית לא זכינו לראות. אמנם קמו לנו סופרים בעלי כובד ומשקל כאחה"ע, דוד נוימרק, יחזקאל קויפמן, והוגו ברגמן. אולם למדרגת „פלוסוף עברי" לא התרוממו.

עם הופעת יעקב קלצקין בספרות העברית, הוטב מעט גורלה העלוב של המחשבה העברית. אם שלא הניח שיטה מקורית בפלוסופיה, בכל זאת יצטיין כחושב מיוחד במינו. ואף אם יחזור לפרקים על רעיונות ידועים בפלוסופיה לא תחשב לו זאת לחטאת, כי הוא שופך עליהם את חן סגנונו הקסמי. סגנונו של קלצקין הוא המציב לו מקום כבוד בספרות. פעמים רבות אופן בטויו של המחשבה חשוב יותר אצל קלצקין מהמחשבה עצמה. כנראה שהכיר קלצקין בעצמו בדבר הזה, כי באחת מ„זוטותיו" ישמיע את דברי התלונה-המרים האלה. „יודע אני שרוב הקוראים לא יטעמו בדברי טעם מחשבה ודיוקה אלא טעם לשון וסגנון. ואולי יהיו מגנים את לשוני וסגנוני מחמת שאינם רגילים אצל דברים שבפלוסופיה... ואהיה בעיניהם כמגמגם או כמרבה דברים ומתקשט בקשוטי מלים. במי האשם? הלה עובד עבודה קשה בשדה המחשבות והבריות מקלסים לעומתו, מה יפה כתב־ידך..." .

סגנונו של קלצקין בנוי על אששות איתנות. הוא מכיר היטיב את המקורות הראשונים ובהיותו צעיר לימים נתפרסם בעירתו לעילוי. אביו ר' אליהו היה רב בלובלין ובפרסמו את ספר חידושיו הוסיף עליו בנו גם חידושי תורה משלו.

דוקא מפני ידיעותיו הרחבות בתלמוד וביתר אוצרי־רוח האומה הישראלית הוכשר קלצקין להעלות את דברי מחשבותיו בכתב. במקצת נעשה לעין „תיבוני" מודרני. הוא החרה־החזיק אחרי מנהג התיבונים, משפחת המתרגמים המפורסמת שעסקה בתרגום דברי פלוסופיה בימי הבינים, לחדש מונחים פלסופים החסרים ללשון העברית (למשל עפ"י חדוש התיבונים של המלות „איכות" „כמות" ו„מהות" — המיוסדות על המלים „איך", „כמה" ו„מה", חדש לו קלצקין את המושג „ככות" מהמלה „ככה") הוא עבד עבודת נמלה בחבור ארבעת הכרכים של „אוצר מונחים פלוסופיים" שבו אסף את המושגים העברים לפלוסופיה מכל גנזי ספרותנו.

אעפ"י שסגנונו אינו הולם את ההרצאה של רעיונות פלוסופיים קרים

מפני שהוא לירי יותר מדי, אעפ"כ נתגלה יעקב קלצקין כחושב עמקן.

במאמריו הראשונים ב„השלוח" הוא דן בשאלות „גלות וארץ". במאמרים אלה יופיע כשולל־גלות יסודי. הוא מבסס את כל השקפתו על העתיד היהודי. ועתיד זה הוא א"י. רק שם תתקים היהדות. אחרי זמן מה, הוא מפרסם ספר גרמני על „הבעיות של היהדות המודרנית" שנקרא בשעתו כספרי אחה"ע. בספר זה יחזור וימעים כי הגלות יכולה להוליד רק טמיעה והתבוללות. לכן תוכל רק א"י להיות המרפא־כל בשביל העם היהודי.

אחת מפעולותיו הראשונות של קלצקין בשדה הפלוסופיה היה חבור „אנתולוגיה של הפלוסופיה העברית והפלוסופיה הערבית בתרגומה העברית". עוד מפעל מעין זה היה ספרו „משנת ראשונים" — שבו נותן קלצקין תרגומים מהפלוספים היונים הקדמונים. תרגומיו הם חפשיים והולמים את רוח הלשון העברית. הוא אינו מוסר תרגום תורני שהיה מפסיד בודאי, את רעננות הלשון.

קלצקין כתב את הביוגרפיות של הרמן כהן וברוך שפינוזה. שני ספרים אלה, הדנים על שני פלוסופים יהודים שקנו להם שם־עולם קובעים ברכה לעצמם. בספרו הראשון הולך קלצקין ומברר את השקפת הרמן כהן (מפרשו הידוע של קנט) על היהדות. אך כאן מתגלית סתירה. מצד אחד מעריץ קלצקין את רבו ומורו הרמן כהן ומהלל את שכלו הישר, ומצד שני, בתור יהודי לאומי, אינו יכול להשלים עם השקפותיו על היהדות. הרמן כהן אוחז ברעיון הידוע של „התעודה", הוא מצדיק את חיי הגלות של עם ישראל. הוא סובר שהרוחניות של עם ישראל תלויה בגלות. אע"פ שהשקיף כהן על היהדות מתוך „אספקלריה ריפורמית" זו, אין קלצקין משמיע שום בקורת כנגדו. הוא פוסח על שתי סעיפים. סתירות כאלו הרבה יש למצוא בספריו המאוחרים.

אך ספר שלם וחוקרני יותר הוא הביוגרפיה המדעית „ברוך שפינוזה". המעלה המצויה בספר זה שאיננה מצויה בביוגרפיות הלועזיות, היא הבטלת הקו העברי שבשפינוזה. קלצקין אינו מסתפק בהרצאת שיטתו הפלוסופית של שפינוזה אלא מתעכב ג"כ על ההשפעות שהושפע מהראב"ע, קרשקש, מימוני, אלבו, בחיי ונבירול. ביחוד הוא מראה על ההקבלה שבינו לבין הרמב"ם ועל סמיכות הפרשיות שבין תורתו לתורת הקבלה.

קלצקין מותח בקורת שנונה וצודקת על ה„מחברת" של שפינוזה שנעשתה ברבות הימים ל„תורתם" של האנטי־שמיים. הוא אומר כי „הוא מכשול שנכשל בו אדם גדול אל תבקש את הפלוסוף ב„מחברת" שלו. בתכנו מלא עקיפי־דברים וסתירות, ובצורתו הוא מצא עקיצות ונשיכות כנגד חכמי ישראל (שהוא מכנם בשם פרושים) וביחוד מלא צביטות ובעיטות ברמב"ם שממנו רוב חדשיו".

בספר זה, כשבא לברר את דעותיו הפלוסופיות של שפינוזה, כבספר „תורת המדות" שתרגם מספרו הלטיני של שפינוזה, הוכרח קלצקין ליצור לו ניבים פלוסופיים חדשים.

ספרו היותר חשוב והיותר מקורי הוא בלי שום ספק „שקיעת החיים". בו הוא דן בעניני פלוסופיה מפשטים כגון תורת ההכרה, החושיות, שכבת הדמיון, שכבת הדעת וכו'. אין אתה נפגש בשיטה שלמה אלא ב„ראשי פרקים". הספר מועיל רק לגרות את המחשבה אך איננו מציע רעיונות מקוריים.

בחלק הרביעי של ספרו שעליו קורא קלצקין את השם „בבישת התבונה" שואל

קלצקין את השאלה המענינת הזאת. „האין עצה ותבונה כנגד התבונה ? " תשובתו לבעיה זו היא אפשר, יסוד מחשבת קלצקין. הוא עונה בחיוב אין עצה כנגד התבונה. התבונה תמיד תשאף אל־על, תרצה להשיג את הבלתי־מושג ולא תשיגנו. האדם יודע בסוד־נפשו שאי־אפשר לו לחתור אל העולם המטפיזי העומד מחוץ לתבונתו ובכל זאת ידרוש במופלא ממנו. זאת היא הטרגיות במחשבה, וכתוצאה מזאת, גם הטרגיות שבחיים.

את אותו הטון נשמע בספרו „קרעים" הכולל „מחשבות בנות זמנים שונים והן קרעי הסתכלות אחת". קלצקין מרגיש בעצמו שכותב את דבריו קרעים קרעים, שאין דבריו מתאחים תחת כנפי שטה אחת. אך ב„מדרשים פלוסופיים" אלה יתרומם בסגנונו לפייטנות ולשירה. אין בו אותו קושי־הקריאה האורב לו לקורא בספר „שקיעת החיים". כאן אין לו עסק במונחים פלוסופיים ובטרמינילוגיה. דבריו טבועים בחן ובעדנה. דבר זה כשהוא לעצמו מרומם את הספר הזה ומעלה את ערכו.

ספר מענין מעטו של קלצקין הוא מכונה בשם „זוטות". פה מתבטא קלצקין בפתגם הקצר. בדרך כלל שנא את המחקר הממושך ואף בספריו האחרים אינו מאריך דברים. לא תמיד יבטא רעיון חדש, אך בטויו יהיה תמציתי וקולע אל המטרה. פעמים לא מעטות יזכיר את הקורא ברעיון פלוני־אלמוני שהוא אמנם מרגיש אותו תחת מפתן הכרתו אך לא יוכל בעצמו לתת לו את הבטוי הרצוי. כאן מובע רעיון זה בתכלית הבהירות והשלמות.

לפעמים יגלה לך את „זוטות" חייו. את כל מפצוני לבו יערה לפניך ולא יחשש אפילו שמא יכלים את עצמו. מדת החושניות מצאה לה בקלצקין גואל יותר תקיף מבשניאור. במקום אחד יאמר קלצקין. „נקטה נפשי בבקרת של זמנו, זו הטובה והמתוקה שאינה יודעת אלא לפזר תהלות ותשבחות. מקוה אני שאנצל מדובשניותה הנוזלת ועוד אעלה עלי את חמתה — לכשאקרע את צעיף חיי, ותבהל". הוא אינו מאלה המגלים טפח והמכסים טפחים, את כל לבו יגלה לקורא.

ברבים מ„זוטותיו" יתהלך כמר־יום ויקבל על שדבריו אינם מוצאים הד בלבבות. הוא מתלונן שאין לו קוראים, שלא בשל טעמו של הקהל העברי להעריך דברי פלוסופיה. זה משרה רוח של פסימיות על דבריו.

בפעם הראשונה יצא קלצקין בספר זה מארבע אמותיו של מחשבה ועיון. יש לו כאן פרק בשם „בינו לבינה" שבו מנתח את האשה נתוח אנליטי ועומד על יסודה של האהבה. נוסף על זה הוא מוסר לנו שורת פיליטונים מעניינים. ביחוד מצטיינים מעשיותיו הקטנות על ר' יושע בער. אלה הם ידועים אמנם ממקורות אחרים, אך קלצקין מרצה אותם בצורה מקסימה כ"כ עד שנראים כחדשים.

חזיון כיעקב קלצקין מחזק את האמונה בקרבנו ש„פלוסוף עברי" אינו דבר מן הנמנע. אם עם ישראל יכול היה להוליד פלוסוף כשפינוזה וברגסון, אשר דבריהם נשמעים בכל העולם כולו, למה לא יוציא מקרבו פלוסוף עברי" שיכתוב את דבריו רק עברית, ועל ידי תרגום לשפות העמים יתפרסם בכל העולם ? יעקב קלצקין. אמנם, לא ישנה לרמה זאת, אך הוא אחד מאלה, העמלים בהכשרת הקרקע להופעת ה„פלוסוף העברי".

מאת אשר וולקומירסקי

משורר שמת ״לפני סער״...

בקרת על נ. ב. סילקינר

(מחלוצי השירה העברית באמריקה)

ביום סתיו מעונן עת מבקש הלב פנה לחלום, ורע לימין לשפך לפניו עצבון רוחך, מה טוב אז בעתו ספר השירים של סילקינר המשורר, אשר נכתבו גם הם לפי רושם הקורא, מתוך רוח סתוית דומה לזו שהקורא נמצא בה. מרגיש אתה איזו רוח של ימות הגשמים נודפת מהספר, ואתה ריחות של יגון וגעגועים, געגועים לעבר שחלף, ולא ישוב, ו„חלומות שלא ישנו עוד״. כל שיר ושיר מתאר לך קטעי חיים שעברו על המשורר בימי נערותו חיים של טבע ואור, אהבה ודרור.

יושב אתה וקורא, ולפתע הנך שוכח, כי ספר אתה קורא, נדמה לך פיטן יושב לימינך, ומספר לך ברעות אגדות רעננות, ומקרי חיים רגשניים. אלא, המוניטוניות שבשיחה, וחד הגוניות שברוח הספור — הלאוך, כי רוח השירה כמו התכן היא סתוית. אך לא תמיד שקוע הוא המשורר בנושאים כאלה המעורפלים במעשה של תקופת גשמים, ומביעים לרב יאוש ותוגה. יש שהוא בעצמו כאילו מרגיש, שהוא ירד יותר מדי לעולם האכזבה ופסימיות, ואז כארי הוא מתגבר על עצבונו, ומתנשא מעלה מעלה על כנפי דמיונו אל עולמות אחרים, של שדות מכוסי ירק ומגד, הרים וסלעים, ומביא אתו בחזרה אגדה יפה, בלדה אגדתית, לדוגמא נתעכב על „אגדת הגלעד״ בה מסופר על עלם רועה אחד, שהיה לו כנור, ויפרט בנעימות תמיד של מיתרי הכנור לרגלי הר הגלעד. לו לעלם בתולה יפה, אשר תמיד ישבה לרגליו והקשיבה לכנורו. פעם שר הגלעד שמע מרחוק את מנגינות הרועה הנשאות למרחוק, ויחמד את הכנור ויקחהו. העלם התעצב אל לבו וימת, ועמו גם עלתה למרומים אהובתו הנאמנה.

באגדה זו מתואר בשפה חיה ורעננה, זכה ושוטפת, אהבה אידילית ותמימה של רועה ודודתו, אשר כמו בחייהם כן גם במותם לא נפרדו. יגון שירי חרישי מרפרף מעל השיטין המתארים את ליל הראשון של האביב, עת השר מגלעד מתחיל לפרט על מיתרי הכנור, והזוג הנאהב שלובי זרוע חודר בדממת הלילה אל מעונו של השר, ומקשיבים בדממה לנגינה. אגדה זו, ועוד כמה דומות לה המובאות בספר אחת אחר חברתה, יכולות להחשב למרגליות ופנינים שבספרות העברית החדשה. יחידות הן דוגמתן בספרותינו. „אגדת הגלעד״ בתכנה המאורג המקסים והחי, אינה נופלת מהבלדות כמו „בעין דור״ של טשרניחובסקי, ו„גמדי ליל״ לביאליק אף כי הנושאים הם שונים זה מזה. באגדות אלו מצא כשרונו הפיוטי של סילקינר את בטויו הנכון כמשורר בעל נפש עמוקה, ואפית ומעוף דמיון חזק ממדרגה ראשונה, ומי יודע כמה היה מעניק לנו המשורר הזה לספרות העברית, אילו היה מתמסר לבלדה ולאגדה הסוג הספרותי העני ביותר בספרותנו החדשה.

שני עולמות משתקפים בשיריו של סילקינר, והם: עולמי הפנימי של

המשורר, והעולם החיצוני, הוא עולם הטבע. שני היקומים התמזגו בשירתו, עד שמשתקפים כעולם אחד. אין עולם הטבע מבקש למעט דמותו של השני, או להאפילו, ואין השני נאבד בגודל הנפש של הראשון. אלא אחד משלים את רעהו. המשורר שופע על הטבע צבעים מיגונו הפרטי הנפשי, ועולם הטבע מאציל עליו מקוי אור שמש, או חשכת עננה של יום סתיו מעונן. תהליך כזה בשירה, ערבוב של שני כחות שוים מהוים עולם חדש בנפש המשורר. והוא עולם החיים בשלמותו. חיים שאין בהם קרע ונגוד, בין העולם החי והעולם הדומם. לכן כשקורא אתה שיר, אשר יש בו ההשתפכות של שני הכחות הללו, קשה לך לנתח, מי קודם למי. על חיים של מי שר המשורר תהלה, לגורל מי מצטער הוא יותר, האם על חיי הטבע על „הפרחים שקדמו להנץ בעוד חמה" או על חלומו „שלא ישנה עוד פעמיים". בשיר אחד הוא מתחיל:

„ויורד הגשם נטפים
ונובלים ורקבים הפרחים
דמעותי הקרות תזלנה
חלומותי היפים נשכחים
(בסתיו)

ומה היה חלומו של סילקינר, אשר אליו כה ערג וכמה. מה היו שאיפותיו וחזיוניו הרומנטיים, — אל היער והשדה, אל העמק וההר. סילקינר היה רומנטיקן מטבעו, בעל נפש פיוטית עדינה. את הריאליות שנא, ולא רדף אחריה. משורר ריאלי לא היה מעולם. הנה שנים רבות ישב בנוירק העיר, חיה את חייה השאוניים ורב הגוניים, ולא התפיט משאונם ומהדרם. מת ולא השאיר לנו שירים מחיי העיר. (יוצא מן הכלל „שכנים"). מענין הדבר. יצירתו הכי טובה „מול אהל תמורה" אשר נושאה הוא נושא אמריקאי עם קשר ישר על התפתחות הישוב בארץ הזאת, גם זו יצאה מתחת ידו כיצירה רומנטית הנקראת ברוח מיתולוגית. התכונות הטבעיות האלו, של שנאת החיים בהמולם, והעריגה לחיים שקטים, העיקו מאד על לבו, וגרמו לו הרבה צער וסבל בחייו. מסיבה זו לא הרגיש את עצמו נוח בעיר ניו־יורק, „כנכרי וכגר" חי בה. מתהלך היה בחוצות העיר, אך ראשו נשוא היה לעולם אחר. אבל, אילו היה המשורר בעל נפש מהפכנית יותר, היה קורא למרד ולסערה... לכן היה תמיד במצב ש„לפני סער".

בשירו „לפני סער" משתקף לפנינו יחסו של המשורר אל העיר, הוא מתחיל,

„עטופה באד עב הקריה ברב
חומותיה הגבוהות אובדת ;
לפני מרחב אין סוף, בין סלעי החוץ
סירתי הקטנה רועדת . . .
שממון, יגון עד שמצע לשד
חיתו בעיר ובבתיה.
איך עזבו הלב וינס כאב
אך פרשה סירתו כנפיה" —

וככה התנהל בחוצות העיר עטוף שממון, יגון עד. ותפלה נשואה על שפתיו, מובעת שם באותו השיר.

„ואם נכרי וגר אני בסודך — בי ער
לבבי ים איתן — שאני
הרחק, הרחק בשער ממתים ומעיר
בך חזק — ואם בדד — הנני" . . .

אך אין איש שומע לתפלת משורר בכרך הומה וסואן. רעש התנועה ושאון האופנים מחרישים את האזנים. תפלתו נשאת כקול במדבר . . .

סילקינר מתבלט בהרבה משיריו, כתלמיד נאמן של המשורר ביאליק. האחרון השפיע עליו, מצד הסגנון וגם מצד התכן. אך את העיקר לא לקח ממנו סילקינר את הרוח הביאליקאית. ומזה סובלת הרבה לפי דעתי שירתו של סיל־

קינר. השפעה זו למה היא דומה. לצבי שהתחקה לאריה, ועל דרכו היערה בפגשו באריה לבו בו פג, והוא נס לנפשו. אמנם הלבוש, לבוש אריה, אבל לבו של צבי . . כן, עם סילקינר. התעטף בלבוש של ביאליק, אך בשעה שהוא נידח למקומות שוממים, מקום חיות וסלעים, הוא נאלם מפחד ונכנע לגורלו. לא כן אצל ביאליק. ביאליק אשר מטבעו היה, בעל רוח עזה, מהפכנית. משורר אשר ידע לראות רומנטיות פראית ומדברית באור של ריאליות גמורה וחושנית, לא השלים מעולם עם גורלו, ולא סר אף צעד אחור מאויבו. אלא, טבע טען לחם ונצח . . לו, נאה ויפה כלי זינו החד שבו לחם נגד האויב, חדות לשונו, ומוצקה כברזל שפתו.

ביאליק, בפואימה שלו „מתי מדבר" רואים אנו אותו כשהוא עומד, במחיצתו של אריה, ואינו חת ממנו, רוחו הגדולה של המשורר מתלהבת אז, והמשורר שואג בקול, וחוצה בסערה את דממת המדבר, עד לקולו ניעורים ענקים מקברם. סילקינר כפי שהתעכבתי למעלה, על אפיו ורוחו וכשרונו הפיוטי של המשורר, הולך נאבד במקום של חיות ו„סלעים אלמים", הוא מושיט את ידו לסלעים האלמים. רעיון זה משתקף בשירו „בין סלעים אלמים" הוא אומר שם :

„ומושיט ידי אנכי
לסלעים ומבקש אנכי לכרת ברית עולם
עמהם ולעבדם בעמקי רגשות יסערו
במצפוני הרהורי בנפשי מתחדש יבעו
ולהיות מחדש חיי עולמים עמהם.
אך חרשים הסלעים, ואינם שומעים
לתפלתי
ובדד היא גועת עם רטט ליל לוחש".

רוח מרד וזעם, קריאה לחרות ולדרור לשחרור עצמי ולאומי נולדת אצל המשורר דוקא במקומות ובנושאים כאלה אשר בהם נגע המשורר. המציאות לנו מראה, והטבע מועיד, כי המדבר, מקום שם הדממה אלמית יותר, הסערה ספונ־טנית ביותר . . .

סילקינר בא אל הספרות העברית בחלום של „אגועה עם סופות וזועות" . . (בסתיו) ומת „לפני סער" . . .

———o————o———

חיים ארונוב

ז. שניאור — מתוך הספר „גשרים"

לקבלתו את הפרס הראשון בספרות יפה,
לשנת תרצ"ו, מאת מוסד ביאליק
בתל אביב.

ב„גשרים" לשניאור מתלבט משורר של החיים, אולם החיים עצמם אינם מפכים בקרבו. עומד הוא ממולם, ומסתכל בהם כאדם העומד על שפת נחל ומסתכל במימיו, לכן יש בשירתו הרבה מן המחשבה על החיים ולא מעצם החיים.

שניאור מבקש חיים, הוא דורש ותובע מהם, והוא תובע את החיים לא לאחרים

אלא לעצמו, מפני שלשניאור אין אהבת החיים כי אם תאות החיים, הוא משתוקק אליהם. הוא אומר:

„הוי צר לי, צר לי תבל, צר לי עד ליאוש
שיחד עם תם חיי, כל החיים לא יתמו,
אנו אמות ואחרי מותי, עוד הכל
יראה עדנה
וכקרוס תשתנה האדמה ותבלה ותתחדש".

שיר „המזמור על הנצח" המרחיב את גבול האדם, ופותח לפניו פתח אל האין־סוף, — שיר זה נהפך בפי שניאור לקינה. החיים להנות נתנו לו, והוא אינו נהנה מהם, או נהנה מהם עד שבע, ושוב אינו מוצא לו הנאה . . . הוא גלמוד בעולם, ערירי. שניאור מבקש בחיים הנאה, וכשאינו מוצא הוא מתמלא חמה, ומתיאש. אין בשיריו של שניאור מן הצער העולמי, מן ההשתתפות בצערם וסבלם של בני אדם. שניאור איננו חומל וחס על בני אדם, כי אם מתעורר נגד הכח המושל ושולט על האדם.

שיר אחד יש בין שירי שניאור שבו הוא משתתף בצערם של בני אדם, אבל גם בשיר זה השתתפותו בצערם של בני אדם אינו אלא כצערו הוא, כי הרי גם הוא בן אדם הנהו . . . כי לפי דעת שניאור העולם מלא רמיה. גם האור הוא אור מתעה וכלם באים להתעמר בו, באדם.

בשיר „עם לילה" מובע הרעיון הזה.

„גם החיים, גם המות, שטנים שנים המה,
שניהם כרתי ברית לשחק עם גמדים
אנכי אברא ברואים, ואתם אותם תמיתו,
יהיה לנו משחק של מתים ונולדים".

האשה אצל שניאור אינה כחידה בעיניו, ברורה וידועה היא לו, כי שניאור בעיקר אינו משורר האשה, שניאור הוא המשורר של **הנבר**. האהבה שבשיריו של שניאור, איננה אהבת תם, אותה האהבה שמלפני החטא . . . אין בה גם מן הערמה שבתאוה המכסה את הפשע, הסולחת על החטא. גלויה היא, פתוחה, וערומה. שניאור אינו שר אלא על תאות הגבר ולא על תשוקת האשה. הוא כאלו בז לה, לאשה, לזו הנותנת חיים לכל חי!

בכלל יש איזו טינא בלבו של שניאור אל האשה, על שהיא נבראה כלה לו לאיש למשחק לו. אין טפוס מיוחד של אשה בשיריו. יש רק האשה, זו שהגבר מחפש אותה ורודף אחריה. את היופי שבטבע, אין שניאור רואה אלא מדמה. לכן יצירות הטבע הן פרי דמיונו ולא פרי מראות העין. על כן אין בשניאור אף שמץ מן האלילות, מן השעבוד והכנעה אל הטבע, כמו שמוצאים אנו בטשרניחובסקי אין בשניאור הצירות, וההסתכלות בעולמו של הקדוש ברוך הוא. אין הוא מפסיק משנתו, ואומר; מה נאה אילן זה! כי הוא אינו נהנה מן ההנאה כשהיא לעצמה. בטבע של שניאור תמיד חזיון, דמיון. אין הטבע שלו קפואה ועומדת. אינה אפילו דוממת —

„חיים ההרים חייהם וחושבים מחשבתם
הגדולה,
פותרים את חידת קיומם זה רבבות,
רבבות שנה,
מקמטים את מצחות השמיר, מסמרים
בלריתם הצחורה
ואדים־רעיונות בקמטים יפים מוזרים,
חכלילים עם־שחר, וכחלים ביום ואפורים
בערב"

וכשנסתכל בהם היטב נמצא, כי היסוד הדמיוני הוא הדמיון האנושי המתבטא בצורה אנושית.

„עוד נגררת לארץ כנף־הזהב של היום
הגוע,

שותתת בעבי־מערב נגיהות דם אחרונים וסהר חור עולה כבר ומחכה נוגה ויגע ליציאת נשמה".
לאומיות כיתר חבריו ממשוררי זמנו. שניאור אינו מתעכב בשיריו על בעיות

אולם בנגוד לזה בהרבה משיריו, **מתגלים** לנו מסימני הלאום והגזע. **אמנם, יש** יש שמתגלית פתאם גאוה גזעית, ולפעמים אף מעין יחס של **שנאה גזעית לבני גזע** עם אחר, אבל זה רק **לעתים רחוקות.**

——0———0——

שמואל זנויל לימן

ד"ר יוסף קלוזנר

(ליובל הששים)

הופעתו הראשונה של ד"ר יוסף קלוזנר בשדה הספרות היתה ב„המליץ". שם כתב מאמר שבו הביע את התנגדותו אל השפה המליצית והסגנון התנכי שאחזו בהם סופרי זמנו. במקום חקוי ומליצה בקש שפה פשוטה, חיה, וטבעית; ולשם כך גם חדש מלים ומבטאים בלשון מובן, שהסופרים הישנים התנגדו לו ונתעורר וכוח בעתונות העברית על התקנות וההצעות הבלשניות שבקש קלוזנר להכנים. מזמן הופעת המאמר ההוא כבר עברו ארבעים שנה, והיום בארץ ישראל מקום העברית היא לשון חיה ומדוברת בכל ענפי החיים, נתקבלו ונכנסו תקנותיו והצעותיו של קלזנר לשפה ונעשו לחלק אורגני בה.

אחרי שהשתכלל בלמודיו באוניבר־סיטה של היידילברג, כתב קלוזנר דברים בעניני היסטוריה. ספרו „תולדות הרעיון המשיחי בישראל" עשה רושם כביר ומשך אליו תשומת לב. ספרו „ישו הנוצרי" זכה לפרסום עוד יותר. קלוזנר מביע את דעתו שלמרות סבלותם של היהודים בשמו של ישו, בכל זאת יש להכירו כמורה נעלה של מוסר ומדות. הוא אומר שלא העריכו את ישו כדבעי. ספרו זה, שעורר סערה בחוגים יהודים ונוצרים, תורגם לשפות אירופאיות אחדות וכן זכה קלוזנר להכרה ולפרסום גם מעבר לגבולנו.

קלוזנר לא הסתפק בבלשנות ובהיסט־ריה בלבד אלא רצה גם לקנות שם בעולם הספרות בתור מבקר ספרותי ובמהרה נתגשמה שאיפתו. תחת שבט בקרתו עברה כמעט כל הספרות העברית החדשה. לרוב נאמרו דבריו לא לאחר צאת ליוצרינו מוניטים בעולמנו, אלא בראשית צעדיהם הספרותיים. הוא הכיר אותם בפסיעותיהם הראשונות ולרבים מהם היה גם למורה דרך.

באותו זמן שנתפרסם קלוזנר בשדה הספרות הופיעו על הבמה הספרותית ביאליק וטשרניחובסקי. יחסו של קלזנר לשנים אלו מענין מאד, ומפיץ אור על אפיו בתור מבקר.

ביאליק, כידוע, כתב על נושאים שהיו על הפרק ועל ענינים שעמדו ברום העולם בזמן ההוא, ולכן נתחבבו שיריו על הקהל היהורי וזכו לפרסום רב בעם; לא ארך הזמן עד שנעשו שיריו לרכוש רוחני יקר וחביב לעם העברי. טשרניחובסקי, בנגוד

לביאליק, פגש במתנגדים רבים בהופעתו על במת השירה העברית, ושיריו נחשבו לזרים לרוח היהודים. היהורים תמיד הבליטו בפיוטם ובשירתם את המוסר והמדות. טשרניחובסקי ההלניסט קורא ליהודים לעזוב את הערצת המוסר ולהמשך אחר הערכת הטבע, האהבה, והיופי בחיים, ולכן עוררו שיריו התנגדות ומחאה. בלי לדון בהשואה על מעלותיהם של שני המשוררים הגדולים האלו, נתבונן ונראה מה היה מעמדו של קלוזנר ואיך הרהיב עוז בנפשו לשחות נגד הזרם של הבקורת הספרותית המקובלת. במאמריו הבקרתיים על שני המשוררים האלה, הוא נותן תהלה ושבח לביאליק ומכנה אותו בשם „המשורר הלאומי האמתי". ברם, את גאוניותו של טשרניחובסקי ההלניסט הוא מעלה למדרגה יותר גבוהה. כמובן, בעיני מעריציו הרבים של ביאליק לא מצאו דבריו חן, אבל קלוזנר אף פעם לא בקש „למצא חן" בעיני קוראיו ואף פעם לא נמשך אל הזרם הכללי אלא תמיד בחר לו את דרכו הוא והלך בה.

קלוזנר הצטיין בתור עורך „השלוח". מעמד שהחזיק בו עשרים וחמש שנים. בעתונו זה כתב קלוזנר מאמרים חשובים גם על ענינים ספרותיים וגם על עניני דיומא. בתור עורך, הוא עזר הרבה לסופרים הצעירים, עודד את רוחם וגלה להם את מסתרי היצירה האמנותית. וכך היתה לו השפעה ישרה על הדור הצעיר של הסופרים והקוראים העברים ודור שלם של סופרים חונך על ברכיו.

כמו שנזכר לעיל, הראה קלוזנר כשרון רב בשדה ההיסטוריה והוא הוזמן להרצות על תולדות ישראל בבית המדרש הגדול באודיסה שבראשו עמד פרופ' חיים טשרנוביץ. אחרי זמן הדפיס את הרצאותיו אשר נתקבלו על ידי הקהל העברי ברצון.

כשהתישב קלוזנר בא"י נעשה לפרופי־סור באוניברסיטה העברית בירושלים. אף על פי שהוא נחשב לאחד הגדולים ביותר שהופיעו בשדה למוד ההיסטוריה הישראלית, אולם מכיון שהשקפותיו בנוגע להיסטוריה נחשבו לקיצוניות לא ניתן לו להרצות במקצוע זה ונפל בגורלו להרצות במקצוע הספרות. הרצאותיו אלו ג"כ זכו לדפוס ומשתמשים בהם היום בתור ספרי למוד בבתי הספר בא"י.

יש למשוך תשומת־לב ביחוד לספרו של קלוזנר אשר פרסם לפני חמש־עשרה שנה ואשר לפני שנה הוציאו במהדורה מחודשה ומתוקנה : „קיצור תולדות הספרות העברית החדשה", ספר זה הוא באמת מועט המחזיק את המרובה וראוי להקרא לא רק פעם ופעמים אלא פעמים רבות. בתור קיצור תולדותיה של הספרות העברית הוא דן יותר על זרמים אשר על סופרים ומתאר יפה את השתלשלותה והתפתחותה של הספרות העברית מימי רנה"ו עד הזמן העכשוי. המחבר מראה שהתקופה מולידה את האישיות ולא האישיות את התקופה. למשל, כך כותב קלוזנר בפרק על התקופה הרומאנטית : „בתקופה ההיא, בראשית שנות החמישים של המאה התשע־עשרה, כבר היו בבנין הספרות העברית החדשה כמעט כל תאיו ואולמיו. כבר היו לה סופרים עוסקים בפובליציסטיקה (רמא"ג, ארטר, ריב"ל) גם סופרים עוסקים במדע (שי"ר, רנ"ק, שד"ל) ואף פואימות הרבה ושירים ליריים נכנסו לתוך אוצרה (וויזל, אד"ם, מיכ"ל, יל"ג). וכלום היתה הספרות העברית חסרה אלא את הרומאן המקורי. בא אברהם מאפו ויצר גם את הרומאן העברי". כך מראה לנו קלוזנר, בדוגמא טפוסית זו כמו בעוד מקומות בספרו, שהרומאן לא בא לעולם רק מפני שנצנץ במחו של איזה סופר הרעיון שיפה לכתוב

רומאנים, אלא מפני שהתקופה הולידה את הצורך וכשהורגש החסרון בא אחד ומלא את החלל הריק והוסיף את הלב החסר להתפתחות. התקופה היא היא המולידה גם את היוצר וגם את היצירה. קלוזנר מחלק את הספרות החדשה לזרמים ומתאר היטב את הקשר בין זרם לזרם, בין תקופה לתקופה (למשל, המחבר מבאר למה ואיך בעקבותיה של התקופה הרומאנ־טית באה התקופה הריאליסטית ואיך זו האחרונה הכשירה את הקרקע לתקופת הלאומיות). חביבות על מחברנו קלוזנר ההשוואות ההיסטוריות, וביחוד יאהב לחתור ולרדת לסוף ההשפעות שאישיות אחת משפעת על השניה (למשל, איך השפיעו שילר ושלינג על מיכ"ל ואיך השפיעו הלבנזונים על יל"ג). ד"ר קלוזנר אינו מרבה בציטטות וכשהוא מצטט יש להעריך את כשרון ההבחנה והמבינות שחונן בו.

שפתו של קלוזנר היא השפה אשר בעדה נלחם, כלומר, שפה חיה וטבעית; שפתו פשוטה אך גם עשירה, פשוטה מחוסר כל מלאכותיות ועשירה בעושר מבטאים ומטבעות־לשון. מספר זה יש לראות שקלוזנר יודע לא רק להאריך (את זה נמצא ביתר כתביו) אלא גם לקצר כשהוא רוצה. לדעתי, ספר זה אשר בפחות ממאתים דפים נותן הערכה מצוינה על הספרות העברית החדשה, צריך להמצא תחת ידו של כל קורא עברי (וביחוד תלמיד ביהמ"ד).

יש להתפלא על שקדנותו הרבה של קלוזנר. בשנים האחרונות, אע"פ שלא היה בריא, בכל זאת לא משך את ידו מפעולה חרוצה ויצירה מתמידה בשדה הספרות והתרבות. (עכשיו הוא עסוק בהכנת יצירה חשובה בנוגע לפילוסוף, אפלטון, אשר בטח תעשה רושם במקצוע זה).

ד"ר קלוזנר אינו בעל מקצוע אחד אלא ידו בכל. הריהו: בלשן; הסטוריון מבקר, עורך, פובליציסטן, חוקר, מורה, פילוסוף, מרען, נואם, מרצה, ציוני, וכו' וכו' וכו'.

ובכל השדות הרבים אשר רעה ורועה הוא בהם, יצר עושר רוחני שמעטים זכו לו, לא רק במובן הכמותי אלא גם, וביחוד, במובן האיכותי.

את יובלו הששים של פרופיסור יוסף קלוזנר חגגו בשנה זו בכל מקום שהספרות העברית מגעת. הבה נברכהו, שכל מה שפעל ויצר עד עכשיו והיה רק החצי מזה שיזכה להוסיף לנו.

———o———o———

יעקב קבקוב

ש"י עגנון

(לקבלתו פרס ביאליק)

עגנון הנהו מהסופרים החדשים, מהצעירים והרעננים שבא"י המעמיסים על שכמם עול החתול והפתוח של הספרות החדשה. עגנון הספיק לרכוש לו שם בתור המספר העברי בה"א הידיעה ולהשיג את פרס ביאליק. אין כל ספק שעולה בכח הספור של נושאים חסידיים על י"ל פרץ ויהודה שטיינברג. עגנון כבר זכה להנחיל לספרות העברית ששה כרכים המעידים על כחו הנפלא כמספר. לא רק

בספוריו הקצרים הוא מצטיין, אלא כשרונו מתגלה גם בהרצאת שלשלת של מאורעות בספור ארוך כמו „הכנסת כלה" המשתרע בשני כרכים.

רצוני להתעכב על עגנון בתור מחבר הספור „הכנסת כלה" שהוא יצירתו היותר שלמה והיותר טפוסית־עגנונית. תוכן הספור, מלבד היותו מושך־לב ומקסים אינו העיקר. שלד הספור הנהו תמים ופשוט כאחד מספורי הפלאים הרגילים על אי איזה צדיק. ועל בסיס זה בונה עגנון מגדל מרקיע שחקים. ר' יודיל צדיק, חסיד, עני ומדוכא, ומטופל בבנות יושב על התורה כל ימיו. אשתו מפתתהו לצאת לעיירות פולין ולאסוף נדוניא בעד בנותיו. ר' יודיל נענה לה ויוצא לדרכו לנוד ממקום למקום. שומע ומשמיע דברי תורה וגם ספורים שונים. ובאופן כזה מגלה עגנון את כחו האמנותי ברקום המאורעות והמעשים של הספור „הכנסת כלה" שמכיל בתוכו המון ספורים ומקרים שונים המשולבים זה בזה. וכולם יחד מהווים את הספור המעובד והמלוטש של האמן עגנון „הכנסת כלה" — הפנינה שביצירותיו.

ביצירה זו מתלבט לפנינו היסוד האגדי שבעגנון שעובר כחוט השני בכל ספוריו — וזהו אחד הציונים הכי טיפוסיים והמיוחדים לו. עגנון מתגעגע אל העבר הישראלי המזהיר, עוד טרם גלה עדיין כבוד העם העברי, והתלהבותו הדתית עולה ובוקעת מרומים כאשר מביע את געגועיו לעבר זה. כל מה שהוא כותב הוא כהמנון ליהדות המסורתית, ליהדות שאינה יודעת ויתורים, לאותה היהדות שעליה שפכו המשכילים קיתונות של רותחים. אך צביון הדת היהודית אינו קפדני. אדרבה לדעתו הדת היא שירה, שירה המרנינה את חיינו והמכניסה בנו תוכן ותמצית. הדת היא הלשד והמח המשרשים עמוק עמוק בתוך העצם היבשה. ולדעתי הצעירים בא"י יכולים לקחת משל מעגנון. גם הוא צעיר המכיר בערך העבודה ובכל זאת את הדת מבכר על הבעודה. הדת תופסת אצלו מקום יותר נעלה בחיים.

עוד אופי מיוחד לעגנון הוא, שתוך תוכו רצוף במאמרי חז"ל וספורי חסידים. כל פרק ופרק משבץ בפניני חז"ל. לפעמים אינו מסתפק במימרה המובאה בלבד, אלא מתעכב על ההקבלה שבינה לבין הענין הנידון, והיא מקבלת צורה חדשה מודרנית. וכן בשמוש פסוקי התנ"ך הוא מטביע אותם בחותם חדש. גדול המרחק בינו לבין המשכילים מהאסכולה הישנה שהיו כותבים גם כן על פי מליצות ת"נכיות. באותה שעה שהם משעבדים את מחשבותיהם אל הפסוקים וצרופם הנה עגנון מושל בפסוק. הפסוק הוא עבד לו ועל ידו מביע את רעיונו. ואינו לו כלי המבטא היחידי אלא שהוא משלבו לתוך משבצת המשפט.

כמובן שדורשים את עגנון בפנים שונות. כל מי שמעין בספריו של מספר זה יחוש את הסודיות ורוח המסתורין המרחפות על פני דבריו. אולם עדיין לא הדגישו כראוי את הסודיות הזו.

כמו שהמלאך ב„מגלת האש" של ביאליק, החורד לקיום האומה, מגרף את הניצוץ האחרון של בית המקדש, העולה באש, אל מחתתו, כך גם פעל ועשה ש"י עגנון. הוא נטל את הגץ האחרון של החסידות המתנוונית ולבה אותה ליסוד־אש בוער. ובזה כחו גדול.

—o—o—

מאיר בקרמן

"היהודי מרומא" לפויכטוונגר

שוב החיה הסופר הציוני פויכטוונגר בספרו החדש „היהודי מרומא", את העצמות היבשות של ההיסטוריון הקדמון, שבגד בעמו ואח"כ נעשה אזרח רומאי, פלוויוס יוסיפוס. בעצם האש הגדולה והמבוכות ברומא שקעו בזמן עלותו של טיטוס על כסא המלוכה; רעש הקירק־סאית, ימי הפריחה והעליה, ימי הנסיגה והירידה של רומא. בין כל התשואות האלו מופיע יוסיפוס בכל אישיותו המעורפלת.

חיי יוסיפוס, הם שלשלת ארוכה של פשרות בינו ובין מצפונו, ותמיד מעמידים אותו החיים על פרשת דרכים: גם למצא חן בעיני הרומאים, גם להראות שעוד בוער בקרבו אהבת עמו ודתו. ויש שאנו רואים אותו משתדל לבסס ולהטיב את מצבו הפרטי, ויש והנהו כאילו מסור לעמו מתוך אהבה ולאומיות בוערת. ומפני ששאלת הבחירה באחד מכל הסוגים האלו אינה נפתרת „על רגל אחת", אינך יכול לרדת לסוף דעתו של יוסיפוס, ותמיד אפיו מוטל אצלנו בספקות, ואי־אמונה בו.

אחר שנפלה יהודה ונחרב בית המקדש, בא יוסיפוס בטענותיו שלא בגד בעמו מפני שקוה לבוא על שכרו מהרומאים, אלא מפני שהיה אנוס לבגידה זו ובעל כרחו עשה מה שעשה, ותעודתו היא לחיות בשלום עם הרומאים ולראות באסון עמו כדי למסור את תולדות ישראל לדורות הבאים. אבל תוך כדי דבור, מפקפק הוא בלבו אם באמת לא עשה את הדבר הנקלה הזה, משום שחפץ לחיות והחיים והכבוד של רומא מתוקים ונחמדים בעיניו.

אותה „הפלוגתא" במצפונו עובר עד הפרק האחרון של הספר, כשדומיטיאנוס המלך, שלא אהב אותו מעולם, מצוה עליו שילוה את ארון טיטוס לקבורה, ויכפוף את ראשו תחת כפת טיטוס, שעליה חקוקים קורות הנצחון של הרומאים על היהודים. אם ימאן יוסיפוס לקים את פקודת דומיטיאנוס, יקנה את עולמו גם בעיני היהודים, וגם בעיני בנו חביבו, פאולוס; ואם יקים את מצות הקיסר, יביא על עצמו קללת אלפים ולעג וקלס ממתנגדו, ההיסטוריון יוסטוס. לבסוף מכריע יוסיפוס בדעתו שמוטב לקנות את כבוד הרומאים ולהכנע לשמצה, וכופף את ראשו תחת כפת טיטוס.

על המעשה הזה, כעל בגודתו במלחמה, לעג יוסטוס, והודים קללוהו קללות נמרצות. היחיד שירד לעומק מחשבתיו, והרגיש עמו את הספקות שהתעוררו בלבו, הוא הסופר פויכטוונגר. כי בכלל החיים קשים לאידיאליסט בעל דמיון אחד, וכל שכן לאחד הפוסח על שתי הסעיפים. ואיך שיהיה, בין שנאמן ליוסיפוס ובין שלא נאמן לדבריו, חייו היו מרים וקשים מאד . . . יוסיפוס חפץ להשאר גם יהודי לאומי בן מולדת, ומאידך גיסא חפץ גם להיות קוסמופוליט, בן בלי מולדת, בן אדם של העולם כולו ולא של עם ישראל בלבד. ופויכטוונגר הפסיכולוג, מבין את הקושי שבפרובלימה ומתאר אותו היטב, באמנות ספרותית, אבל כסופר מומחה, אינו מגיד לנו איזוהי הדרך הישרה.

מאת אשר וולקומירסקי

דניאל פרסקי

(ליובלו העשרים וחמש)

עשרים וחמש שנה לעבודתו הספרותית של הפליטוניסטון העברי הידוע דניאל פרסקי. חצי יובל של סופר חשוב אשר השקיע הרבה עמל ומרץ, הקדיש את עטו ושנותיו בעד הקמת מחנה עברי פועם בארץ זו. ועלה לו ליצור סביבה עברית חמה על אדמת אמריקה המתנכרת. כיצד הגשים הסופר מטרה זו ! התשובה בצדה, הודות לכשרונו אשר איננו מצטמצם בספרות בלבד אלא מסתעף לדרכים עבריים חיוניים וקורא למעשים ומפעלים שונים, והוא מן העומדים בראש בכל עבודה עברית.

דניאל פרסקי אינו מאלה הסופרים המצטמצמים בחדר עבודתם הם ומסתפקים בכתיבת מאמרים ופליטונים בלבד. אילו כן היה היתה התנועה העברית באמריקה מפסידה הרבה. פרסקי נמנה על סוג הסופרים אשר עסקנות צבורית וחנוכית תופסת אצלו מקום לא קטן מאשר כתיבת מאמר עברי או פליטון חי. לכן רואים אנו אותו תמיד שהוא מן העומדים בראש של כל מפעל שהוא בין ספרותי או חנוכי.

מלאכת העט משמשת לפרסקי עזר ואמצעי טוב להחשת הגשמת שאיפתו אשר בעדה הוא מקריב את נפשו, והיא החיאת השפה העברית. גם הכתיבה עצמה אצלו בהנאה וכאילו מתכון לעורר את ההכרה וההרגשה העברית בין קוראיו. האמת היא כי פרסקי אינו כותב עברית, אלא מדבר, מספר „כאיש אל רעהו". משוחח על שלל ענינים אבל תמיד הוא שב לנושא החביב השפה העברית וספרותה. עברו של סופר זה משך של עשרים וחמש שנה סוגה בפעולות ובמעשים טובים לטובת התרבות העברית.

צעיר היה כשבא לאמריקה ואתו הכשרון הספרותי והאהבה לשפה העברית. הוא מפנה פניו כה וכה לראות היש עברי בארץ ! והנה עזובה הארץ ושוממה. אין סביבה עברית ולא משפחת סופרים אלא מושבי בעט שנקרעו מהספרות העברית השוטפת ונשארו תקועים בספרות ההשכלה. המעטים הצעירים גם הם כצללים בודדים ברחובות העיר נעו. פרסקי אשר חונך בהשפעת סופרים ומשוררים ידועים כביאליק, בן ציון ועוד ונפשו רוחשת אהבה בלי מצרים ליצירה עברית ולא יכול היה לסבול את הריקניות והתוהו ובוהו העברי, ויאמר לרכוש את אמריקה לספרותנו. ויאמר התמסר מיד לעבודה. חוגים עברים קמים פה ושם ומכניסים איזה חיות עברית, אבל אינם מאריכים ימים כי נוסדו על פי מקרה ולא היו להם קשר אמיץ עם התרבות העברית. פרסקי מקבל בשמחה את התפקיד החדש, הוא נעשה למורה ומחנך עברי. בתפקיד זה יש לו ההזדמנות ללמד לתלמידים את שני המקצועות החביבים לו ביותר, עברית ודקדוק. משרתו זו הוא ממלא באמונה, וקונה לו שם טוב בתור פדגוג מצוין, ומדקדק נפלא יחיד במינו אשר גם מרחוק פונים אליו בשאלות השפה. והוא גם מראשי המיסדים של הוצאת „אחיעבר".

בשנות המלחמה היה מעורכי „התרן" הירחון הספרותי שהופיע אז. עתה משתתף פרסקי ב„הדואר". פליטוניו הנעימים נקראים מדי שבוע ושבוע מאלפי אלפי „ידידים". הידידים האלה אשר ביניהם גם משוררים, סופרים ועסקנים ידועים הגישו לו למתנה לאות אהבה והערצה ליובלו הספרותי העשרים וחמש ספר בשם „לאלף ילדים" בו נכנסו מובחר פליטוניו ויצירותיו אשר יצר במשך השנים. הבה נברכהו, כי יזכה לחוג את יובל החמישים לעבודתו הספרותית.

———0————0———

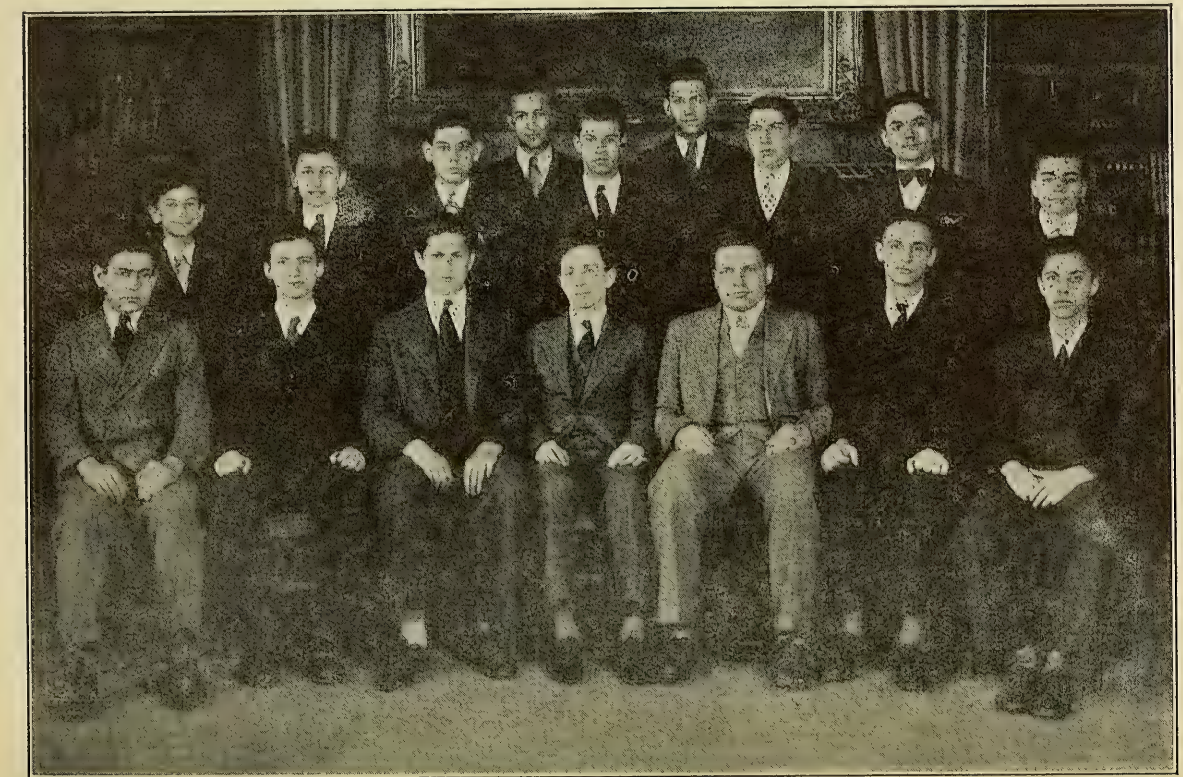

ועד הפועל של הסתדרות התלמידים

יושבים (מימין לשמאל): אליהו קסטין, יעקב קבקוק, יוסף סילבר, אברהם נוביק, צבי הררים, נתן ליפשיץ, ברוך רבינוביץ.
עומדים (שורה א׳ מימין לשמאל): אליעזר גמליאל, צבי זייסעל, שמעון קנוביץ, זאב טשארני, אליעזר פריילסקי, צבי וואקר.
עומדים (שורה ב׳ מימין לשמאל): מרדכי קרנדל, שמואל מייער, יצחק הורביץ.

המשתתפים במפעלים השונים של הסתדרות התלמידים

ועד הספריה, מוציאי „הניר" החדשי, מפיצי „הדואר", חברי המקהלה, עורכי החגיגות.

יעקב י. הארטשטיין

בית המדרש למורים בשנות הלמודים

תרצ"ד—תרצ"ו

זה כבר איזה שנים שנוהגים להדפים בכל ניר סקירה שנתית על בית המדרש למורים. משום סבות שונות לא הופיע הניר בשנה שעברה לפיכך אשתדל בשורות הבאות לעבור בקצרה על המקרים היותר חשובים בחיי בית המדרש במשך שנתיים האחרונות.

מתמוז תרצ"ד על אלול תרצ"ה גדל מספר התלמידים שבבית המדרש למורים 53 פער סענט אחוז. במקום 134 תלמידים שלמדו בבית המדרש למורים בתמוז תרצ"ד לומדים עכשיו 205 תלמידים. ולא רק בכמות גדל בית המדרש אלא גם באיכות. הגיל של התלמיד הנמצא בבית המדרש הורם הרבה. במקום 52 תלמידים המבקרים מכללות בסיון תרצ"ד או 38 אחוז של כל התלמידים המספר הוא עכשיו 97 או 47 אחוז. אע"פ שהרמת הגיל בין הנכנסים אינה מעידה הרבה על ידיעותיהם בשעת הכניסה חשיבותה היא בעבודה שבני גיל זה מוכשרים יותר להערכתו הלמודים של בית המדרש. חשוב הדבר שאע"פ שמספר התלמידים שנתקבל לבית המדרש במשך השנתיים האלה גדל, המספר והאחוז של אלה אשר פנו אל בית המדרש למורים להכנס ולא נתקבלו לא הופחת.

עוד צעד חשוב נעשה והוא סימן של ההתקדמות המתמידה של בית המדרש והוא יסוד מחלקה עליונה. ע"י המחלקה הזאת משתדל בית המדרש למורים לתת הזדמנות לתלמידים שגמרו את בית המדרש ולא גמרו את מכללת הישיבה ורוצים להמשיך במכללה אבל לא ליכנס אל הישיבה, או לאלה התלמידים שאינם מבקרים מכללה כלל או שסיימו מכללות ושרוצים להמשיך את למודיהם אחרי סיומם את חוק הלמודים בבית המדרש, כדי להעשר את ידיעותיהם בכל ענפי למודי היהדות ולהתמחות באחד או שניים מן המקצועות שהתלמיד מתענין בהם יותר. במשך השנה נעשתה ההתחלה הזאת רק בתור נסיון. אבל תקוותנו להמשיך ולהרחיב את העבודה הזאת. במשך השנה הזו למדו התלמידים את המקצועות האלה: תלמוד (קידושין ובבא בתרא); ספרות (שירת ימי הביניים); נך (חמש המגלות); וספרות המדרש; הרב חרל"פ, רבי יוסף מרקוס, ד"ר נתן קלויז, והרב שמואל ק. מירסקי למדו את השיעורים האלה.

לא הוכנסו שינויים יסודיים בתכנית הלמודים במשך שנתיים אלה, חוץ מנסיונות אחדים. בין אלה היו: (א) ההחלטה להמשיך במסכת אחת בשתי מחלקות ובאופן כזה לתת לתלמיד הזדמנות להרכיש לו ידיעה הגונה במסכת אחת במקום ידיעות בלתי מרוכזות במסכתות אחדות; (ב) הוספת מספר השעות הנתנות לתלמיד במחלקה ה' מ־4 ל־12 בשבוע, בשבט תרצ"ו, ע"י הוספה בשעות של למוד בשבוע מ־17 ל־20 והפחתת שעה אחת ממדרש הלכה וממשחקים, וההפסקת למוד תולדות הספרות במחלקה ה' לזמן אחד (הלמוד הזה יוחזר למקומו בספטמבר הבא).

בכלל הנסיון הזה עלה יפה. נגשים עכשיו להכנים סדר חדש בלמוד הספרות שיתחיל משנת הלמודים הבאה.

בחודש הבא, תמוז תרצ"ו, מתחיל סדר חדש במתן בחינות הגמר. חוץ מבתלמוד תנתנה בחינות הגמר בכתב והבחינה שבעל פה תהיה רק בחינה כללית קצרה. בבחינת הגמר בפדגוגיה לא יקובל עוד גליון ממנהל המליץ טוב על כשרונותיו הפדגוגיים של התלמיד, אלא אחרי מסירת הגליונות ממנהל מבית ספר הגון שהתלמיד למד והצליח, יצטרך התלמיד לתת שיעור לדוגמה בנוכחותו של מורה הפדגוגיה של בית המדרש, או מנהל שיבחר בתור בוחן. תלמידים שלא יוכלו לעמוד בבחינות הגמר במשך שנה אחרי סיום חוק למודם, יצטרכו לחזור ללמוד אם יהיה בחפצם להבחן שלישית.

בכ"א אדר תרצ"ה. נערך הסיום הששי של בית המדרש למורים. הסיום הזה הוחג יחד עם סיום הישיבה. שלשה עשר תלמידים קבלו את תעודותיהם „להורות תורה ודעת ה' לילדי ישראל". עוד שלשה עשר יצאו לנטוע דעת ואהבה לדתנו וארצנו. קהל רב שבא להשתתף בחגיגה מלא את האולם המפואר של הישיבה. ולאחריה מלאו כחמש מאות איש את חדר האוכל של הישיבה והשתתפו במשתה גדול כיד המלך. נאומים נלהבים נשאו בחגיגה הרב הגאון ד"ר רעוועל והרב יוסף קאנאוויץ, נשיא של אגודת הרבנים בארצות הברית וקנדה.

בין הפעולות היותר חשובות של בית המדרש למורים לאנשי ההשכלה היא הוצאת ה„חורב", מאסף מוקדש לתולדות ישראל וספרותו, בעריכת הד"ר פנחס חורגין, מנהל של בית המדרש. הקובץ הזה, הראשון במינו בארצות הגלות, ששני כרכים (המכילים 4 חוברות) כבר יצאו לאור והשלישי נערך עכשיו, עשה לו שם טוב במשך הזמן הקצר והוא מאציל מאורו גם על בית המדרש.

גם הסתדרות התלמידים לא ירדה ממעלתה הגבוה שבצרה לה במשך השנים. כל הפעולות הומשכן והדפסת „הניר" הזה, אחרי שלא הוציאוהו בשנה שעברה עדות היא על כח חייה ורעננותה. ולא רק שה„ניר" השנתי קם בתחית המתים אלא נעשה לממלא מקום של ה„עלון", גליון שיצא לאור מדי פעם לפעם במימוגרף. ובמשך הזמן יצאו לאור שלשה האקזמפלרים הראשונים של „הניר" החדשי בדפוס, שעליו אמר ד"ר ה. ל. גורדון בה„מורגן זשורנאל" שכל כך הצליח עד שמתאים לתלמידים של האוניברסיטה העברית בירושלים. האסיפות והחגיגות שנערכו על ידי ההסתדרות עלו על רוב הנשפים שנערכו לפניהם.

גם ההתאחדות המורים והסתדרות החניכים המשיכו את פעולותיהם העשירות והפוריות, לא רק לטובתם ולטובת המוסד אלא גם לטובת הצבור העברי הכללי. בין אלה כדאי להזכיר הוצאת „מכבי הצעיר" (יאַנג מכבי) ע"י ההתאחדות בשנת הלמודים תרצ"ד-תרצ"ה והחגיגה השנתית של ההסתדרות.

במשך השנתיים האלה אחוז התלמידים שנכנס אל שער הכבוד הומשך. כדלקמן:

גרינברג, מאיר	ד'	96.81
קורצמן, שמאי	ד'	95.91

נ י ר

רבינוביץ, ברוך	ב'	95.08	קבקוב, יעקב	ג'	89.32
גירצובסקי, שמואל	ב'	95.04	שפירא, משה	ב'	89.04
אראנוב, חיים	ד'	93.04	גריבעץ, חיים	ב'	88.08
נוביל, יוסף	ב'	92.72	יאסביץ, אהרן	ב'	88.06
טשארני, זאב	ב'	91.82	פייקעס, דניאל	ג'	87.56
אייזנברג, ישעיה	ד'	91.45	דורפמאן, יהודה	ב'	85.75
בקרמאן, מאיר	ב'	89.96	קפלן, אהרן	ב'	85.62
נוביק, ישעיה	ג'	89.76			
גולדמן, יעקב	א'	89.46	קמפלמכר, משה	א'	82.2ג

שבט — תרצ"ה

רבינוביץ, ברוך	ג'	94.10	ברודמסמן, משה	ב'	88.54
קבקוב, יעקב	ד'	93.95	נוביק, ישעיה	ג'	88.24
קפלן, אהרן	ג'	92.86	שפיץ, יעקב	ב'	87.68
טשנובר, חיים	א'	92.76	בייס, אברהם	ב'	87.14
גירצובסקי, שמואל	ג'	92.48	נוביל, יוסף	ג'	86.78
אקון, אברהם	ד'	92.36	פייקעס, דניאל	ד'	86.63
יאסאוויץ, אהרן	ב'	91.36	זיידמן, אהרן	א'	86.00
מירמן, נחמן	ב'	91.00	סודמן, ישראל	א'	85.83
גולדמן, יעקב	ב'	90.80	מייער, שמואל	א'	84.96
ארפא, מיכאל	א'	90.75	שטערן, יצחק	ב'	84.50
טשארני, זאב	ג'	90.60	קורץ, ישראל	א'	83.50
בקרמן, מאיר	ג'	90.24	מילר, יונה	א'	82.71
רקוב, שמואל	ב'	90.12	קארפ, בנימין	א'	82.17
אייזנברג, ישעיה	ד'	89.20	אינבאלד, חיים	א'	81.42
ווילינג, חיים	ב'	89.18	קארפ, אברהם	א'	81.42
גרפשטיין, שמעון	א'	88.92	מיינר, יוחנן	ב'	80.94
רובינראטה, יעקב	א'	88.67			

תמוז — תרצ"ה

גודלמן, יעקב	ב'	94.74	בקרמן, מאיר	ג'	89.88
גירצובסקי, שמואל	ג'	92.84	רקוב, שמואל	ב'	89.78
טשארני, אליעזר	ב'	90.88	ארפא, מיכאל	א'	89.67
קנוביץ, שמעון	א'	90.29	גרפשטיין, שמעון	א'	89.67
רבינוביץ, ברוך	ג'	90.04	ברודוסון, משה	ב'	88.90
טשנובר, חיים	א'	92.04	גריבעץ, דניאל	ג'	88.00
ריבלין, מנחם	ב'	91.46	נוביל, יוסף	ג'	88.72

נ י ר

טשארני, זאב	ג'	87.64
קפלן, אהרן	ג'	87.60
ווילינג, חיים	ג'	86.92
שפירא, משה	ג'	86.76
ווינשטיין, ברוך	ב'	86.72
קורץ, ישראל	א'	85.88
מייער, שמואל	א'	84.79
קארפ, בנימין	א'	84.42
קארפ, אברהם	א'	83.50
הרים, צבי	ד'	82.23
פוקס, יוסף	א'	80.12

שבט — תרצ"ו

סבקוב, יעקב	ה'	97.54
לוין, אברהם	ב'	93.26
גרפשטיין, שמעון	ב'	92.72
נוביל, יוסף	ד'	90.77
קאליטש, יעקב	ה'	90.47
האר, חיים	ב'	90.02
ריבלין, מנחם	ג'	89.84
ווילינג, חיים	ג'	89.34
קפלן, אהרן	ג'	89.34
משנובר, חיים	ב'	89.24
ביסנטובסקי, ירחמיאל	א'	88.58
טננבוים, יחזקאל	ג'	88.32
גולדמן, יעקב	ג'	88.02
יאסאביץ, אהרן	ג'	86.96
סרביץ, שמואל	ד'	86.59
מירסקי, דוד	ב'	86.58
ליבמן, עמנואל	א'	86.33
גריבעץ, חיים	ד'	86.14
הורביץ, פנחס	ב'	85.66
ארפא, מיכאל	ב'	85.10
שפיץ, יעקב	ג'	84.92
לימן, יוסף	ד'	84.55
ראזנבוים, בנימין	א'	84.25
לוי, אלימלך	א'	84.04
קופר, מיכאל	ג'	84.04
שפירא, משה	ד'	83.48
ביינשטיין, ברוך	ב'	83.38
סודמן, אהרן	ב'	83.28
הורביץ, יצחק	ד'	82.66
נויברגר, בצלאל	ד'	82.35
גמליאל, אליעזר	א'	82.33
הררים, צבי	ד'	82.32
גריבעץ, דניאל	ד'	82.30
מייער, שמואל	ב'	81.96
מילר, אהרן	א'	81.71
שטערן, יצחק	ג'	81.44
פעלד, ישראל	ב'	80.56

השנה האחרונה ביחוד היתה שנת גידול פנימי הן בכמות הן באיכות למוסד. גידול זה יגרר אחריו בלי שום ספק התקדמות והרחבת התחומים שעליהן אני נושאים את עיננו.

—0—0—

Compliments of

MR. & MRS.
JOSEPH SHAPIRO

76 Madison Ave., New York

Compliments of

Kaplan & Kaplan Inc.

Fur Merchants

155 W. 29th St., New York

Compliments of

A. MEYERS & SONS

Pin Kings of America

Compliments of

MR. P. GLICKMAN

401 B'way New York

Compliments of

LOUIS ROSENBLATT

1326 E. 8th St., Brooklyn

Compliments of

EMANUEL WEINIG Inc.

Fur Merchants

370 7th Ave. New York

Compliments of

A FRIEND

ברכה מאת

התאחדות המורים העברים

In Memory of

MEYER STEINBERG

In Memory of

JACOB STEINBERG

ספרית בית המדרש למורים
של
ישיבת רבנו יצחק אלחנן

בדפוס של מוינעשטער פּאָבלישינג קאָמפּ.
1569 איסט ניו יאָרק עוועניו
ברוקלין, נ. י.
טעל. דיקענס 2־8503